

"פלסטין עצמאית", בסבך היריבות הבין ערבית 1946 – 1949

אל"מ (מיל') צבי אל-פלג*

מייצג יחיד של ערביי א"י. כאשר שוחרר ג'מאל אל-חוסייני ממעצרו ברודזיה, הוא הגיע לארץ, כדי לתפוס מקום בראש מפלגתו ובראש הוועד הערבי העליון, שהוקם אחרי תקופה ארוכה של השהיות מצד המפלגה החוסיינית. זו חששה, שכל עוד נמצאים המופתי הירושלמי וג'מאל אל-חוסייני בגלות, יהיו החוסיינים מיעוט בגוף שיוקם. כל שאר המפלגות, פרט למפלגה הערבית הפלסטינית של החוסייני-נים, החרימו את הוועד החדש, ומינו נציגות משלהן שיצאה לקהיר למחות בפני מליאת הליגה הערבית נגד "השיטות הדי-קטוריות" של ג'מאל אל-חוסייני, משום שלטענתם מינה אל-חוסייני לוועד את נאמניו בלבד.

ב-28 במאי 1946 פרשו חמש המפלגות של האופוזיציה הפלסטינית מן הוועד הערבי, בשל דרישתו של ג'מאל אל-חוסייני להיות זה שיאשר את שמות המועדים לוועד שמציעות כל שאר המפלגות. הפורשים, יחד עם נציגי השמאל, הקימו גוף מתחרה, "החזית הערבית העליונה", וטענו להיות מייצגי הפלסטינים. מאחר ולא הצליחו להגיע לידי פשרה, המליצה מועצת הליגה הערבית שהתכנסה בבלדאן (8-12 ביוני 1946) מחדש על הקמתו של ועד ערבי עליון לערביי פלסטין ובו חמישה חברים: חאג' אמין אל-חוסייני (מאחר וישב במצד רים מקומו נשאר פנוי ושומר לו עד שובו); ג'מאל אל-חוסייני (נשיא בפועל), ד"ר חוסיין אל-חאלדי (מזכיר), אחמד חילמי ואמיל עיזי (חברים). החלטת הליגה הערבית עוררה מורת-רוח בקרב האופוזיציה לחוסיינים. ערביי א"י נזקקו לגורם חיצוני, שיישב את הסכסוכים ביניהם, והגורם הזה – הליגה הערבית – תמך בחוסייני-נים. האופוזיציה בלעה את הגלולה רק משום התפקיד המרכזי שהליגה הערבית כבר מילאה במאבק הערבי על פתרון שאלת א"י.

אין תימה אפוא כי המגעים של עבד-אללה עם ערביי א"י למימוש תכניתו לטי-

לאחר החלטת החלוקה של עצרת האו"ם לפי מחויבותן, היו בוודאי מסייעות למחנה הפלסטיני לעמוד נגד שאיפות ההתפשטות של המלך עבדאללה. במציאות, לא כך קרה.

המחנה הפלסטיני

בין סיום מלחמת העולם השנייה לשלהי שנת 1947, הייתה כל החלטה של הליגה הערבית וכל הכרזה של מנהיגי ערביי זכות עצמאות פלסטינית זריקת עידוד לתנועה לאומית נבוכה ומפולגת. ככל שהתקרבה שעת ההכרעה, נחלש משקל ההצהרות וגבר רצונו של המלך עבד-אללה להשתלט על החלק הערבי של א"י. הקיטוב בין המלך, כמייצג שאיפות ההתפשטות ההאשמית, ובין המופתי חאג' אמין אל-חוסייני, כמייצג מגמת העצמאות בקרב הפלסטינים, גרם לפילוג גובר בתנועה הפלסטינית עצמה.

המחנה הפלסטיני נעדר ליכוד פנימי. הסכסוכים הבלתי פוסקים בין ההנהגה החוסיינית והאופוזיציה מנעו כל אפשרות של גיבוש הנהגה משותפת. הפלסטינים לא הצליחו להגיע להסכמה על הרכב המשלחת שתייצג אותם בוועידה המכינה של ה"ליגה הערבית" באלכסנדריה בספטמבר – אוקטובר 1944, וכמוצא של פשרה נקבע, כי מוסה אל-עלמי ישוגר לוועידה כנציג אל-מפלגתי יחיד. מתוך הכרה בעובדת הפילוג העמוק במחנה הפלסטיני, נקבע במפורש באמנת הליגה הערבית עם הקמתה, כי "בשים לב לתנאים המיוחדים של פלסטין, ועד שתינהגה מעצמות בפועל, תבצע מועצת הליגה את בחירתו של הנציג לערביי פלסטין לשם השתתפות בפעולותיה".

ביולי 1945 התברר, כי מוסה אל-עלמי, הנציג המוסכם, אינו מוסכם כלל וכלל. הוא הואשם כממלא שליחותה ומדינתה של הליגה הערבית וכמצדד נסתר במפלגה החוסיינית, שכל עוד לא היה לה סיכוי להשתלט על התנועה הלאומית הפלסטינית, ראתה במוסה אל-עלמי

הדיון בסכסוך היהודי-ערבי (או הישראלי-פלסטיני) אינו מצטיין באוביקטיביות יתרה. דבר זה נכון במיוחד כאשר למחברים יהודיים וערביים. אלה ואלה נוטים לכתוב כך, שעצם הכתיבה הופכת לחלק מהסכסוך עצמו.

ההתרחשויות בשנים 1947 – 1948 מתוארות אצל כל אחד משני המחנות בשחור-לבן. מחברים ערביים חוזרים וטוענים, שבתקופה זו הגיעה לשיאה המזימה האנגלית-יהודית לסלק מא"י את הערבים, ולהפוך את הארץ למדינה יהודית; ואילו במחנה היהודי רווח הטיעון, שסירוב הערבים (בדרך כלל אין הבחנה בין הפלסטינים למדינות הערביות) לקבל את החלטת החלוקה של עצרת האו"ם מנובמבר 1947 ונחרצותם לאסור מלחמה נגד ישראל הביאו לתבוסת צבאות ערב ולאובדן ההזדמנות של הפלסטינים להקים את מדינתם העצמאית.

האמת ההיסטורית היא, שזמן רב בטרם החלה המלחמה בין ישראל לשכנותיה, התנהל מאבק מרתון המחנה הערבי: מחד גיסא, ניצבו הפלסטינים, בהנהגת המשפחה החוסיינית, שביקשו לממש את שאיפתם למדינה משלהם; ומאידך גיסא, המשטר העברי-ירדני ההאשמית – בראשות עבדאללה – שגמר אומר להרחיב את תחומי ממלכתו על-ידי כיבוש שטחים – מערבית לנהר הירדן.

רק בידי שאר מדינות ערב (הליגה הערבית מנתה אז שבע חברות) הייתה במידה רבה היכולת להכריע אם יגבר עבדאללה על הפלסטינים, או להיפך. אילו נהגו מדינות ערב

* מורחן. המאמר מבוסס על מחקר שפרסם המחבר בשנת 1982, בהוצאת מכון שילוח של אוניברסיטת תל-אביב.

מפקד "צבא ההצלה", פאוזו אל-קאוקיני, עם אנשיו

מועצת הליגה הערבית באוקטובר 1947
למושב השביעי בעאליה שלבנן. הנושא
המרכזי שהעסיק את המועצה היה, ההת-
ערבות הצבאית מצד מדינות ערב בא"י
אם ימומשו המלצות החלוקה. כדברים,
שפרסם המופתי במחצית שנות החמישים
על אותו מפגש, יש עדות לחדותו כי
הפלישה הוכנה בהשראת גורמים זרים
ונגדה את האינטרסים של הפלסטינים. בין
השאר כתב חאג' אמין אל-חוסייני:

האנגלים והיהודים ראו את המאמץ,
את הנחישות ואת המאבק ומלחמת
הגרילה המתמשכת של ערביי פלס-
טין, וחששו שלכך תהיינה תוצאות
חמורות באשר הדבר יגרום
להתססה של המזרח הערבי ושל
העולם המוסלמי. לכן הם נקטו
בתכסיס שנועד לעצור את מלחמת
הגרילה ולהרחיק את הלוחמים
הפלסטינים משדה הקרב... בכנס
עאלי, ב-7 באוקטובר 1947, נקטו
האנגלים צעדים שנועדו לשנות את
התכנית של המדינות הערביות.
תכנית זו הייתה מבוססת על כך
שבמלחמת פלסטין אפשר לסמוך

— ובמיוחד בזירה הבין-לאומית. עמדת
ארצות ערב נגד החלוקה הייתה נחרצת.
הן שללו בתכלית ריבונות יהודית בא"י.
יחד עם זאת שימש אותן הנושא הפלס-
טיני ביחסים ביניהן. שכן בליגה התרצצו
אינטרסים מנוגדים והנושא הזה היווה
מוקד של הזדהות, ואיפשר הצגת חזית
אחידה כלפי חוץ. על כך כתב רוברט
מקדונלד, חוקר תולדות הליגה: "הליגה
הערבית חיבת את קיומה במידה רבה...
למאמץ הערבי המלוכד לסכל את התכ-
נית היהודית להקמת בית לאומי".

חודשים רבים לפני הפינוי הבריטי,
בספטמבר 1947, ביקש הוועד הערבי
העליון להקים ממשלה פלסטינית גולה,
בראשות המופתי, אך הרעיון נגנו משום
התנגדות הליגה הערבית. זה היה לאחר
פרסום המלצות אונסק"פ. ייתכן
שהמופתי ביקש להשפיע על ההתרחש-
ויות בזירה הבין-לאומית באמצעות צעד
כזה. ככל הנראה, הוא חשש פחות מאלה
שעמדו לאמץ את המלצות החלוקה,
יותר, מאלה שאמורים היו "להציל" את
הפלסטינים מגורלם.
בעקבות דו"ח אונסק"פ התכנסה

פוח החלקים שהוקצו לערבים בתכנית
החלוקה של האו"ם, היו בעיקר עם חוגי
האופוזיציה לחוסיינים. ביניהם בלטו
משפחת נשאשיבי, אנשי מפלגת "אסת-
קלאל", ומנהיגים מקומיים, שיח' מוחמד
עלי ג'עברי, מנהיג הר חברון, ראש עיריית
עזה, רושדי א-שווא (אח בוגר של רשאד
א-שווא), עו"ד פאחי אל-ע'וצין ואחרים.
היזמה לטיפול הקשרים עם המלך
ההאשמי יצאה דווקא מן המחנה הפלס-
טיני. הם שאפו שעבראללה יפעיל את
השפעתו לבלימת כוחם העולה של
החוסיינים. חלק לא מבוטל של הציבור
הפלסטיני תמך בשאיפות ההתפשטות
של עבראללה, מתוך התנגדות להשתל-
טות החוסיינים על התנועה הלאומית
הפלסטינית.

למרות תמיכת הליגה הערבית בחוסיי-
נים, היה לפלסטינים יחס דרערכי אליה.
מצד אחד, בקשת עזרה ותמיכה, ומצד
שני, חשדנות באשר למגמת פניהן של
חברות הליגה. הכוח של הפלסטינים היה
דל, הן במישור המדיני והן במישור
הצבאי, והם היו זקוקים לגורם שישיע
להם להתגבר על חולשותיהם ויגן עליהם

על הפלסטינים, על הסיוע בנשק, בכסף ובאמצעים אחרים, וכן שהצבאות הסדירים של ארצות ערב לא ייכנסו לפלסטין. ואולם, כשנר-כחתי באותה עת ברצונם של כמה מהאוישים הערביים הרשמיים להכניס את צבאות ערב לפלסטין ולפלוש אליה בדרך זו, חרדתי בלבי והבעתי את חשדי שמאחורי זה מסתתרת קנוניה זרה, ולכן התנגדתי לכך בתוקף.

חותם של התגוננות טבוע בדברים האלה, משום שנועדו להדוף את ההתקפות של אלה שהאשימוהו באחריות לתבוסה. עם זאת, אין ספק שההנהגה החוסיינית של הפלסטינים חששה מאד שפלישת צבאות ערב לא תימשש, תשמש אמתלה לעבדאללה להשתלט על החלק שהוקצה להם, בהתאם להחלטת עצרת האו"ם. המופתי לא היה בודד בחשדותיו כלפי כוונות המלך ההאשמי. ראשי מצרים וערב הסעודית חשדו בו, שהגיע להסדר עם הנהגת היישוב היהודי בא"י. בכנס של ראשי ממשלות ערב בקאיר היר בתחילת דצמבר 1947, היה נציג ערב הסעודית נגד הפעלת ההחלטות הסודיות של בלודאן בדבר התערבות צבאית בא"י. הוא התנגד לחימוש ערביי פלסטין ולדריבורים על סנקציות בעסקי הנפט נגד הבריטים. גם ראש ממשלת מצרים היה נגד כל התערבות של צבאות סדירים בא"י, אף שהיה מוכן לתמוך בחיזוק צבאות מתנדבים שילחמו בארץ הקודש. תזכיר של המופתי תמך בקו הזה.

ערב הפלישה חנו שתי בריגדות מצריות על גבול א"י. מקאהיר הגיעה הוראה למפקד חיל המשלוח המצרי להשתלט על שטחים גדולים, כדי למנוע מהלגיון הערבי לתפוס אותם.

לכאורה, מקובל היה על מוסדות הליגה הערבית שבראשונה על הערבים להשתלט על כל א"י, כדי למנוע הקמת מדינה יהודית; ורק אחר-כך לאפשר לפלסטינים להקים את מדינתם בכל שטח המנדט הבריטי. אלא שהמחנה הפלסטיני חשש, שאותה התערבות זמנית עלולה להיהפך לתופעה של קבע. תומכי העצמאות הפלסטינית נצבו בפני בעיה קשה: אילו הקימו מוסדות שלטון, במקום מוסדות המנהל הבריטי שעמדו להיעלם, היה הדבר עלול להחשב כהשלמה עם תכנית החלוקה. אי-הקמת מוסדות שלטון עשויה ליצור חלל ריק, שאותו ביקש עבדאללה למלא בצבאו ובעושי-דברו. הוועד הערבי העליון אמנם המשיך לתפקד ומתחתיו פעלו הוועדות הלאומיות

בערים השונות; עקרונית יכול היה מבנה זה להיחשב כמערכת ארגונית, המתאימה להיכנס לנעלי הבריטים לאחר עזיבתם. אולם, הליגה סירבה להכיר במערכת הזאת, וקציני הלגיון מצעו מהוועדים הלאומיים מלפעול.

כדי להיחלץ מן הדילמה, בחר הוועד הערבי העליון ללכת בדרך ביניים: הוא ביקש להקים מוסדות שיקבלו לידם את ניהול המערכת השלטונית לכשתניטש ע"י הבריטים; אך לא מוסדות ממלכתיים בעלי אופי קבוע, אלא מעין ממשל זמני. בינואר 1948 פרסמה העיתונות המקומית בא"י פרטים על החלטת הוועד הערבי העליון להקים מנגנון מינהלי, ובו מועצה לאומית. המועצה תבחר בנשיא, וזה יטיל על אחד המנהיגים להרכיב ועד פועל. נראה בעליל שכוונת המחליטים הייתה למוסדות ממלכתיים, שנועדו להתחיל לפעול לאחר תום המנדט הבריטי. אך גמאל אל-חוסייני, שעמד אותה שעה בראש ההנהגה הפלסטינית, מצא לנכון להדגיש, שאין מדובר בממשלה, אלא במינהלה בלבד, "אשר חשוב כי מדינות ערב יכירו בה...". למרות הזהירות של הוועד הערבי העליון, עברו כתשעה חודשים עד שהרוב בליגה נתן גיבוי להקמת מוסדות פלסטיניים עצמיים; וגם אז עדיין לא עצמאיים.

הפלסטינים ראו בראשית 1948 צורך להקים מוסדות ממלכתיים עצמאיים, כדי להיחלץ מן האפוטרופסות של הליגה הערבית, שצעדיה הוכתבו, במידה רבה, על-ידי המלך עבדאללה. מצדדי העצמאות הפלסטינית פעלו מתוך תחושה, שהמציאות בזירה הבין-ערבית מתפתחת לרעתם, לרעת רעיון העצמאות, ולרעת המנהיגים, שעזו היה רצונם ליכות במעמד של שרים וממלאי משרות ממלכתיות אחרות.

המועצה הלאומית הפלסטינית, שעל הקמתה החליט הוועד הערבי העליון בינואר 1948, אמורה הייתה להתכנס בפברואר. אך ההתכנסות לא יצאה אל הפועל, שכן הייתה תלויה בהסכמת הליגה, והסכמה כזו לא ניתנה, ככל הנראה. ב-7-16 בפברואר התכנסה מועצת הליגה למושב השמיני. במושב זה עשו הפלסטינים מאמץ נוסף להתמודד עם יריביהם ההאשמים. הפעם בלטה היריבות כאשר העלה המופתי את הדרישות הבאות:

1. מינוי נציג פלסטיני שישתתף במפקדה שנועדה לתאם את הפעולות של צבאות ערב;
2. הקמת "ממשלה פלסטינית

זמנית" אשר תיטול לידה את האחריות מייד לאחר הפינוי הבריטי ב-15.5.48, או אף לפני מועד זה;

3. "השלטון באזורים שמפנים הבריטים יימסר לידי הוועדים הלאומיים המקומיים";
4. מלווה לוועד הערבי, למימון הפעולות המינהלתיות לאחר הפינוי.

בשלב זה ראו תומכי העצמאות הפלסטינית שעבדאללה מסכן את הרעיון יותר מאשר המשמעות השלילית שעשויה הייתה להיות להקמת ממשלה באזורים הערביים של פלסטין, שהבריטים אמורים לפנות. על-כן, זנחו תומכי המופתי את הרעיון של המוסדות המינהליים ותבעו חדר-משמעות ממשלה וסמכויות שלטון. כל תביעותיהם נדחו. במאבק המתמשך בין המחנה ההאשמי לבין המחנה הפלסטיני נחל האחרון תבוסה רבת. יתכן, אמנם, שהפלסטינים לא גילו נחישות מספיקה בניסיונם להתגבר על המכשולים שעמדו בדרכם, אך לא ההיסוסים אלא המכשולים הם ההסבר לאי-ההתקדמות לקראת עצמאות פלסטינית באותה עת. הנהיג-יכן, למרות המפלה בליגה הערבית ונוכח הפעילות המסיווית של המלך עבדאללה לבטל את ההשפעה של הוועד הערבי העליון, ניסה הוועד לתפקד, כאילו היה עדיין המוסד הריבוני של ערביי פלסטין. כחודש לאחר שמועצת הליגה הציגה את ההנהגה הפלסטינית ככלי ריק (בשללה ממנה לא רק סיוע חומרי, אלא אפילו את ההסכמה שהוועדים הלאומיים בערים השונות יקבלו לידיהם את המינהל המקומי עם צאת הבריטים), שיגר הוועד הערבי תזכירים לכל ממשלות ערב בעניין בריחת פלסטינים לארצות ערב. נאמר בו, ש"הוועד הערבי העליון נתן את לבו לנושא חמור זה, והחליט שלמען האי-נטרס הפלסטיני אל לאיש לצאת מפלסטין, אלא בנסיבות של הכרח...".

נוצר הרושם שהמופתי השתדל לא לאבד את הזימה לקראת האפשרות להקים ממשלה בעתיד, וביקש להקנות למוסד שהוא עומד בראשו דימוי של ממשלה-בדרך. באיגרתו לראש ממשלת מצרים, הנושאת את התאריך 8 במרס 1948 (יותר מחודשיים לפני הפינוי הבריטי), תבע המופתי להורות לקונסולים להוציא אשרות כניסה לארץ ערבית כלשהי רק בהסכמת הוועד הערבי העליון, והתעלם גם מן הסירוב להעניק לוועדים הלאומיים סמכויות של שלטון מקומי.

האם היה בצעדים הללו כדי לחסום את דרכו של עבדאללה להגשמת מטרתו? תיזו המציאות שהתהוותה בארץ ישראל במהירות רבה הוכיחה שלתומכי העצמאות הפלסטינית לא היה הכוח לכך. כראיה לדלות כוחם, יכולה לשמש גם העובדה שהם צפו חסרי אונים כיצד אויבם הגדול וחומד מולדתם נוטל לעצמו את תפקיד המפקד העליון של צבאות הפלישה הערביים, שנועדו להציל את פלסטין מזרועות הציונות.

בקובץ מאמריו הדגיש המופתי, כי עוד בשנת 1937 תמך עבדאללה בחלוקה, מתוך תקווה שיוכל לספח את החלק הערבי של פלסטין לממלכתו. ובאשר למסירת הנהגת המלחמה לידי המלך, הוא כותב, "... המלך עבדאללה התעקש או להיות מפקד הצבאות הערביים. לכך התנגדו מרבית מדינות ערב, אך חזרו בהן מאוחר יותר בהשפעת הלחץ הבריטי החזק". ספק אם הבריטים קבעו בעניין, אך ודאי שעבדאללה עמד על כך שהפיקוד יופקד בידי המורח הרוח של מרבית מדינות ערב, ובעיקר של תומכי העצמאות הפלסטינית.

בינואר – מרס 1948 – לנוכח הצלחתם במלחמה על הדרכים – היו להנהגה הפלסטינית סיבות טובות להאמין, שאם שאר מדינות ערב יתייצבו לימינם בכסף ובנשק, יצליחו הפלסטינים בכוחות עצמם לגבור על היהודים – גם ללא עזרת כוחות סדירים של צבאות ערב. לדעתו של רוני גבאי, שחקר את בריחת הפליטים בארבעת החודשים הראשונים של שנת 1948, שרר אופטימיות בקרב הפלסטינים, ונוצרה הרגשה שידם על העליונה. בשאלת הפלישה, עם זאת, לא התקבלה דעת הנהגתם. תביעתה להקים מוסדות ממלכתיים ומוסדות מינהל לאחר הפינוי הבריטי נדחתה; והתנגדותה למינוי עבדאללה כמפקד עליון של צבא הפלישה נעקפה. חולשת ההנהגה הפלסטינית הפכה אותה לתלויה בליגה הערבית, וערב הפלישה של צבאות ערב לארץ ישראל היה הרעיון של "פלסטין עצמאית" רחוק מהתגשמות יותר מאשר אי פעם.

המחנה ההאשמי

התנגדותו של המלך עבדאללה לרעיון "פלסטין עצמאית" נבעה מן הניגוד שבין רעיון זה ובין שאיפתו רבת השנים לאחד תחת כתר את סוריה רבתי (לבנון, סוריה, ירדן וא"י). חזונו של עבדאללה וכן השאיפה של הענף העיראקי של המשפחה ההאשמית לאיחוד ארצות

הסהר הפורה מקורם בתכנית אבי המשפחה, חוסיין בן-עלי, שביקש להקים ממלכה ערבית גדולה, לאחר מלחמת העולם הראשונה.

שאיפת עבדאללה להרחיב את תחומי ממלכתו לא הייתה בגדר סוד, כשם שהייתה ידועה שביעות רצונו מהצעת החלוקה של ועדת פיל ב-1937, אולם, הוא נמנע מלתת פומבי לדעתו עד מלחמת העולם השנייה. הנסיבות המדיניות שיצרה המלחמה נראו לו מתאימות להעלות את הרעיון בפומבי.

בינואר 1944, בגבור המאבק של היהודים נגד השלטון המנדטורי ועם התקרב מלחמת העולם לסיימו, הציע המלך לנציגי הסוכנות היהודית הצעה, שעתידה הייתה לחזור מפיו פעמים מספר – להקים בא"י שלטון יהודי-ערבי משותף ולצרפה לפדרציה מרובעת של ירדן, סוריה ולבנון. בנובמבר 1945 פורסם בעיתון סורי, שבשלהי המלחמה הגיש עבדאללה לבעלות הברית שתי תכניות חלופיות לעתיד האזור: הקמת סוריה הגדולה כמדינה בעלת משטר מלוכני-קונסטיטוציוני, או פדרציה של ארבע המדינות, ובראשה מועצה כללית ונשיא – עבדאללה עצמו.

ואולם, הניסיונות של עבדאללה לכונן את השעה, כדי להביא לשינוי המפה הפוליטית במזרח התיכון, לאחר המלחמה לא הצליחו. התנגדות מדינות האזור לתכניותיו הייתה גדולה, וגם הגורמים הקובעים את מדיניות בריטניה העדיפו אוריינטציה על ארגון אזורי של מדינות ערב, שמצרים במרכזו, על פני תמיכה בתכניתו הבלתי-פופולארית של האמיר מעבר-הירדן.

במחצית שנות השלושים היה היעד של עבדאללה סיפוח א"י לממלכתו, או לפחות – את החלק שנועד לערבים לפי המלצות ועדת פיל. זה היה חלומו עוד משנת 1921, אלא שעתה הפך החלום לבר-הגשמה. מכאן ואילך הייתה שאיפתו להשתלט על כל א"י, בהסכמת היהודים; ובהעדר הסכמה כזו – לפחות על החלק הערבי שלה. סמוך לפינוי הבריטי התברר לעבדאללה, שרק ערביי א"י נותרו לו כיעד קונקרטי.

בדרכו להשגת יעד זה, התכוון עבדאללה לאחוז בשני אמצעים: להשתלט – צבאית ומינהלית – על חבל ארץ זה, ולמנוע מיריביו בוועד הערבי העליון, שהיה בשליטת החוסיינים, מלהשתלט על אותו חבל ארץ.

את עיקר מאמציו במסגרת הליגה הערבית מיקד על התערבות צבאית בא"י

עם פינוי הכוחות הבריטיים. ההתערבות הפכה אותו בסופו של דבר לשליט על מרבית השטח, שנועד למדינה הפלסטינית. עבדאללה העדיף, כמוכח, התערבות של צבאו בלבד, ואף ניסה לתמרן בכיוון זה, כשהורה לנציגיו בליגה להתנגד למעבר כוחות ערביים דרך ירדן, התנגדות שלא השיגה את מטרתה. בימים שלפני הפלישה יוחסה לעבדאללה אמירה, ש"תהיה תחרות בין הכוחות על שחרור פלסטין". ללא ספק הוא האמין שבתחרות זו הניית ממלכתו מיתרונות שאין לארצות ערב האחרות וידה תהיה על העליונה.

המלך היה ער למאמצים שעשו עד לרגע האחרון ממש בריטניה וארה"ב – להביא לשביתת-נשק ולמנוע את פלישת צבאות ערב. בלחצו, דחתה הוועדה המדינית של הליגה (שהתכנסה בדמשק ב-13 במאי) את פניית המעצמות. באותם ימים הוא הכריז, שעבאו יפלוש לא"י, גם אם ארצות ערב האחרות יקבלו את ההמלצות לשביתת-נשק. ואכן, המלך היטיב להבין את היתרונות שהקנו לו יחסי דת הלגיון הערבי שחננו בא"י.

יחידות הלגיון הערבי שימשו מכשיר עיקרי בידי של עבדאללה להשתלטות על האזורים הערביים של א"י. הן תפסו בה מאחזים עוד מתקופת מלחמת העולם השנייה, כאשר שימשו כיחידות מסייעות לצבא הבריטי. יחידות אלה לא פונו יחד עם פינוי הצבא הבריטי, למרות הודעת בריטניה, כי ככוונתה לעשות כן. בנוסף, רכש לעצמו עבדאללה השפעה באוכלוסיה הפלסטינית באמצעות נכבדים מחוגי האופוזיציה, שקשרו בו את גורלם, מתוך התנגדות להנהגה החוסיינית.

סמוך לסיום המנדט הבריטי הודיע עבדאללה, שהוועד הערבי העליון אינו מייצג את ערביי פלסטין, משום שפעולותיו לא מניחות את דעתם של תושבי הארץ. הדברים הוכחו לאחר מכן על-ידי מקורות ירדניים רשמיים. אך אין ספק, שהם ביטאו את כוונת המלך לבטל את מוסדות הוועד הערבי העליון. בשבועות הראשונים שלאחר הפינוי הבריטי ניסה הוועד הערבי העליון לקיים שליטה בכפרים ובערים על-ידי פעולות אירגון האצלת סמכויות לוועדים הלאומיים ביישובים. מייד לאחר צאת הבריטים, פרסם הוועד הערבי העליון פקודה על מצב חירום, וכן צווים שקראו לתושבים להתגייס למערכה ולקבל את מרות הוועדים הלאומיים. הפקידים הערבים במינהל הבריטי נקראו לחזור לתפקידיהם הקודמים תחת מרות הוועד הערבי העליון

הליגיון נכנס לירושלים — עבדאללה הודרו לקבוע עובדות בשטח כדי להקדים את המוות

ניתן להציג כך: הפלסטינים השתדלו בכל כוחם לסכל את הגשמת מטרתו של עבדאללה ולמנוע את סיפוח פלסטין הערבית לממלכתו; גם ארצות ערב ביקשו לחסום את דרכו של עבדאללה, אך האינטרס לקיים את הליגה מיתן את התנגדותן.

בכל התקופה הזו גילו מדינות ערב עמדה נחרצת בכל הנושא של שאלת א"י, אך גורל הפלסטינים העסיק אותן פחות. ככלל, נטו מדינות ערב לקנות את שלמות הליגה בויתור על האינטרסים של תומכי העצמאות הפלסטינית.

המופתי הזכיר את האנגלים כמקור ללחץ שהופעל על מדינות ערב, כדי למנוע את כניסתו לא"י. יש בישראל חוקרים שייחסו את ההחלטות העיקריות במסגרות הבין-ערביות להשפעה בריטית ולתכניות שהוכנו, כביכול, במשרד החוץ הבריטי. אך גם אם הייתה מידה לא מברטלת של השפעה בריטית על המשטרים בארצות ערב, מלמדת בחינת ההחלטות והאירועים של התקופה, שהעמדות הפוליטיות שננקטו על-ידי מדינות ערב, ייצגו את האינטרסים של כל אחת מהן

שיבת המופתי לא"י. בקובץ מאמריו, מתאר חאג' אמין את ניסיונותיו לחזור, דרך מצרים וסוריה. לפי סוכנות UP מרבית-עמון, אמר המלך עבדאללה, כי "תכניתו של חאג' אמין אל-חוסייני להיכנס לפלסטין תגרום קשיים רבים לצבאות ערב הסדירים". העדרותו, היחל-שות הארגון הפנימי של הפלסטינים והתבוסות שנחלו, הקלו על המלך עבדאללה להעמיק את השפעתו, כדרך לסיפוח החלק הערבי של פלסטין לממלכתו.

ארצות ערב

העמדות של ארצות ערב נעו בין שני הקטבים — המחנה הירדני המחנה הפלסטיני. לרוב לא הייתה תמימות דעים ביניהן, אך ניתן לאבחן מספר מכנים משותפים: התנגדות לחלוקת פלסטין; התנגדות למגמת הסיפוח של המלך עבדאללה (פרט לעמדות משתנות של עיראק); והעדר עמדה תקיפה ועקיבה בעד הקמת פלסטין עצמאית. מעבר לכל אלה קיים היה הרצון המשותף לשמור על שלמות הליגה הערבית, ועל האיזון העדין שתוכה. את מורכבותה של מציאות זו

הוועדים הלאומיים. להערים האלה ניתנו הנחיות כיצד לחדש את השירותים והם תדרכו לשלוח תזכירים לחברות הליגה הערבית — במגמה לחזק את סמכות הוועד הערבי העליון והשלטון המקומי שלו במחוזות ובערים. משום כך מיהר המלך למנות בכל ישוב מושל צבאי. המושלים הצבאיים פרסמו צווים, שאסרו על נציגי הוועדים הלאומיים למלא את תפקידם, והאוכלוסיה נצטוותה להישמע לצבא הירדני בלבד.

גם בתחום הצבאי השתדלו אנשיו של עבדאללה לחבל בפעולות הוועד הערבי העליון. כאשר עסקו אנשי הוועד בהקמת יחידות הגי'אהד שהיו מורכבות בעיקר מארגוני הג'י'אהד והפנתווה, פעל עבדאללה נגדן משום שראה בהן ניסיון נוסף של המופתי לשים מכשול בדרך להגשמת מדיניותו הפלסטינית. בכנסים של ראשי צבאו הוא דיבר על הצורך לפזר את יחידות הגי'אהד, ולהחרים את נשקן.

נראה, כי העדרותו של חאג' אמין אל-חוסייני מן הארץ, עשתה את כל צעדיו של המלך יעילים כל כך. המלך עבדאללה עשה כל שזיה לאל ידו כדי למנוע את

ואת היריבות אשר נבעה מניגודי האינטרסים, ללא קשר ובלי תלות בהשפעה בריטית.

המשקעים שנותרו אצל שושלת המלוכה הסעודית מתקופת המאבק על החג'אז וגירוש חוסיין בן-עלי משם (בשנת 1924) עדיין פעלו את פעולתם. היא התנגדה לתכניות ההתרחבות של המלך עבדאללה, ובעיקר למגמתו לספח חלקים מא"י. סעודיה תמכה במדיניות של מצרים. בהתכנסויות הבין-ערביות נקטה עמדה מסתייגת זהירה כלפי כל ניסיון לנקוט בצעדים קיצוניים. בוועידה בלדאן הייתה נחרצת בהתנגדותה להתערבות צבאית בא"י. בכנס החירום בצופר, הסתייגה סעודיה מן העמדה הקיצונית ונציגה דרש להסתלק מהחלטות בלדאן, משום שהניסיון להגשימן יסתיים בכישלון, ויעשה את הערבים מטרה לחיצי לעגו של העולם.

מצרים מילאה תפקיד מרכזי בליגה. היא ביקשה להמשיך ולבסס את בכורתה בעולם הערבי ובשל כך התנגדה למאמצי ההתעצמות של המשטר ההאשמי (בירדן ובעיראק). דווקא עמדת בכורה זו, חייבה אותה לשמור על המוסדות הבין-ערביים לבל יפגעו, והדבר יכול היה להיעשות רק במחיר ויתורים מפליגים לשאיפות ההאשמיות. עם זאת, נקטה מצרים עמדה נחרצת נגד התערבות צבאית, ונציגה בוועידת צופר הצהיר, כי "אם נאמר לערבי פלסטין להילחם בכל הנשק שברשותכם, נהיה אחראים רק לאבידות הקשות שייגרמו להם; שכן היהודים חמור שים הרבה יותר טוב מערביי פלסטין".

מבחינה מילולית הייתה עיראק הקיצרנית ביותר בין המדינות הערביות. היא הביעה אי-שביעות רצון אפילו מן ההחלטות הסודיות של ועידת בלדאן, שדיברו על התערבות צבאית מאסיווית בא"י. העמדה הקיצונית של עיראק שיקפה גישה אמביוואלנטית לשאלה, וקיצוניותה התקבלה באי-אמון על-ידי המדינות הערביות. הייתה זהות אינטרסים בין שני האגפים של השושלת ההאשמית, בעיקר בכל הקשור בהגמוניה בעולם הערבי, אך היה ניגוד בין עיראק ובין המלך עבדאללה סביב תכנית "הסהר הפורה" ותכנית "סוריה רבת". יתכן גם, כפי שטוענים האחים קמחי, כי בעמדת עיראק היה משקל לצורך תכסיטי חולף. העיראקים עמדו באותה תקופה במשא-ומתן עם בריטניה, והתקפנות המילולית בשאלת א"י נועדה לחפות על הויתורים שעמדו לתת לבריטים.

סוריה שימשה בימה למאבקים בין

מנהיגי ערב וגם מושא לשאיפות ההתפשטות של שני האגפים של השושלת ההאשמית. כתוצאה מכך, נטתה סוריה לראות במצרים כתובת לסיוע נגד התכניות ההאשמיות לסיפוח, ועקבה בדאגה אחר תכניות עבדאללה בארץ-ישראל. שאיפות ההתפשטות ההאשמיות עמדו אפוא בסתירה מוחלטת לרעיון איחודה מחדש של סוריה. על רקע זה נטתה ההנהגה הסורית לתמוך במאבק ההנהגה החוסיינית של הפלסטינים נגד עבדאללה. בהכללה אפשר לומר, כי ההחלטות הסודיות והפומביות שקיבלו מדינות ערב לפני הפלישה לא היו אלא כיסוי מילולי שנועד לחפות על חילוקי הדעות היסודיים ביניהן. ביריבות הזאת, שהתבססה על ניגודי אינטרסים בין המדינות, הייתה שאלת פלסטיין העצמאית אמצעי ולא מטרה, והפלסטינים היו חלשים מכדי שיהיה הכרח להתחשב בהם. הפלישה הייתה המשך המאבק הפנימי בעולם הערבי במציאות חדשה. תחילה קיוו מתנגדי עבדאללה, שיעלה בידם לעצור את שאיפות ההתפשטות שלו על-ידי מניעת הפלישה. משלא הצליחו בכך, ניסו להשתמש בפלישה הצבאית כדי לבלום את מהלכיו. לאחר הפלישה המשיך כל אחד משלושת המחנות (הפלסטינים, ההאשמים והליגה) לפעול לפי הקווים שאפיינו את דרכו לפנייה. המלחמה הבהירה את המגמות, הגבירה את הקיטוב, והאיצה את התהליכים. בעיקר, הואצו שני תהליכים: התהליך שהוביל לסיפוח החלק הערבי של א"י לירדן והתהליך הנגדי (שנועד לבולמו) – הנטייה לסיוע ממשלה פלסטינית עצמאית, בראשות המופתי.

לאחר הפלישה

המאבק על קביעת עובדות בשטח
לאחר פלישת הצבאות הסדירים של ארצות ערב, הגביר כל אחד מהמחנות המתמודדים – המחנה ההאשמי והמחנה החוסייני – את המאמצים לקבוע עובדות שישפיעו על התוצאות הסופיות של המאבק ברוח מטרותיו הפוליטיות. כל אחד משני המחנות העריך היטב את החשיבות שישנה לגורם הזמן, וניסה לנצל גורם זה לטובתו. המחנה ההאשמי היה חזק יותר ומאורגן היטב, וחתר להכרעה. המחנה הפלסטיני ניהל מנגנה, שמגמתה להשאיר אופציות פתוחות לפלסטיין עצמאית ולמנוע יצירת עובדות, שעשויות היו לסתום את הגולל עליה. היוזמה לא הייתה, בדרך כלל, בידי

המחנה הפלסטיני. עם הפינוי הבריטי השתלט הלגיון הערבי חיש מהר על השטחים המאוכל-סיים ערבים בגדה המערבית של הירדן. יחד עם ההשתלטות הצבאית נקטו מפקידי ריו בצעדים שנועדו לארגן את החיים האזרחיים בשטחים שבשליטה ירדנית. המלך עבדאללה, שאמור היה להיות עסוק רובו ככולו בתפקידו כמפקד עליון של כוחות הפלישה הערביים, התפנה לקראת סוף חודש מאי ובא לחלק אותות כבוד וכיבודים לנכבדים פלסטינים באזור ירושלים ובערי הגדה המערבית. הפעילות בקרב האוכלוסיה הפלסטינית האזרחית בעורף, המינויים והכיבודים בעוד הקרבות בעיצומם, יכולים להצביע על החשיבות שייקם עבדאללה ליצירת העובדות בשטח.

הוועד הערבי העליון בהנהגת המופתי, לא שקט על שמריו. מיד עם הפינוי הבריטי פנה הוועד לפקידים ערבים ששבתו במנג'ון ממשלת המנדט וקרא להם לחזור ולמלא את תפקידיהם, כדי שהשירותים הציבוריים השונים ימשיכו לתפקד. תגובת הנגד של הירדנים לא איחרה לבוא. המלך עבדאללה הדגיש באיגרת למופתי, שמעשים בלתי אחראיים גורמים נזק רב לעניין הערבי. הוא ביקש ממנו למנוע פרסום הודעות הגורמות לבלבול. עבדאללה לא פירט את המעשים הבלתי אחראיים. נראה, שהתכוון למינויים של הוועד הערבי העליון ולניסיונותיו לארגן מערכת של שלטון אזרחי. המושלים שמונו על-ידי הלגיון במחוזות השונים, פרסמו צווים האוסרים על הפקידים שמינה הוועד הערבי למלא את תפקידיהם, והורו לאוכלוסיה להישמע רק למפקדת הצבא. במיוחד הקפידה ירדן לרוקן מכל תוכן את הוועדות הלאומיות, באשר אלה סרו למרות הוועד הערבי העליון. גם בתחום הצבאי, כאמור, השתדלו הירדנים למנוע פעילות של הוועד הערבי העליון. הלגיון פירק את נשקם של הפלסטינים, ופיזר את יחידותיהם. המלך הוציא צו מעצר נגד מפקידים של היחידות הפלסטיניות. "אל-ג'יהאד אל-מקדסי".¹

אך, על אף ההיענות התכופה לדרישות המלך, התנהל בשטח עצמו מאבק בין היחידות הירדניות ליחידות המצריות על השפעה על האוכלוסיה המקומית, בעיקר באזור חברון ובית-לחם. כך, למשל, כאשר הגיע טור מצרי לאזור

1. על פעילות הלגיון בא"י – ראה בחוברת זו, עמ' 36-45.

חאג' אמין אל חוסייני, המומתי של ירושלים

מהלכים לקראת עצמאות

מינהל פלסטיני

המופתי עשה מאמצים להקים מוסדות אוטונומיים של הערבים בפלסטין. חולשת הפלסטינים מנעה מהם להקים מוסדות כאלה בעצמם ולקיימם, והם נזקקו לסיוע של הליגה הערבית. לאחר פרסום תכנית ברנאדוט החליטה הוועדה המדינית של הליגה להמליץ על הקמת מינהל עצמי פלסטיני. ההמלצה הפכה להחלטה, והמוכיר הכללי של הליגה, עואם פחה, הודיע עליה בפומבי בעשרה ביולי 1948. להחלטה על הקמת המינהל העצמי יש משמעות אנטי-ירדנית. כנראה בעצה אחת עם הוועד הערבי העליון, קבעה הוועדה המדינית של הליגה, תשעה ראשי אגפים למינהל החדש, מרביתם מבין תומכי ההנהגה החוסיינית. מיעוטם, כגון אחמד חילמי עבד אל-בקי, שהיה מנהל "בנק אל-אומה" בתקופת המנדאט ומושל ירושלים מטעם עבדאללה, "נשלפו" ממחנה תומכי המלך.

בהחלטה על המינהל העצמי הודגש, שעם הקמתו נפתחת תקופה חדשה שבה "הפלסטינים יוכלו לנהל בעצמם את ענייניהם", אף כי נראה, שהליגה עדיין לא החליטה אז ללכת לקראת מימוש תביעות החוסיינים עד הסוף. מכאן ועד לתמיכה

הפוך, ונפרצו שמועות שעבדאללה איים להוציא את הלגיון מן המערכה, אם ההפוגה לא תוארך ואם לא יתקיים דיון חוזר בתכנית המתווך.

ירדן כבשה ללא התנגדות את השטח-חיים הערביים בגדה המערבית, והייתה נחושה בהחלטתה להחזיק בהם תוך הכנת הרקע לסיפוח בבוא הזמן גם ללא לגיטימציה בין-לאומית, או ערבית. הרוזן ברנאדוט הציע לגיטימציה כזאת, אלא שהצעתו הייתה נדיבה מדי כלפי ירדן, ומרחיקת-לכת מכדי ששאר מדינות ערב יוכלו להשלים עמה. לימים עבד-אללה קיווה שהמשך הנוכחות של ברנאדוט מותירה סיכויי מה להמשך הגשמת תכניתו, תוך לגיטימציה בין-לאומית.

בשלב הזה הביאה תכנית ברנאדוט לחיזוק נוסף של הצד הירדני ולהחלשת תומכי המופתי. מדינות ערב נזקקו להחזיר את האיוון שהופר על-ידי דחייה מוחלטת של התכנית. יתר-על-כן, הן החליטו להרחיק את כוור-נות הסיפוח על-ידי החלטה מחייבת: בשמונה ביולי, ערב תום ההפוגה הראשונה, החליטה הוועדה המדינית של הליגה להקים מינהל אזרחי פלסטיני לניהול החיים בשטחים שהיו בשליטת צבאות ערב.

חברון ומונו באזור שני מושלים צבאיים (ירדני ומצרי), נחלקה האוכלוסיה לשני מחנות, ונוצר מתח רב בין שני צבאות הכיבוש. מדינות ערב נמנעו מלהביא את החיכוכים לידי עימות טוטאלי ומכריע. המטרה שלהן הייתה לשמור על האיוון בין המדינות, וכל עוד נשמר איוון זה במידה כלשהי, לא נטו לשנות את עמדתן ביחס לשאיפות הפלסטינים.

תכנית ומפנה

המתווך ברנאדוט הגיש ביוני את תכניתו והיא פורסמה בארבעה ביולי. עיקרה הנוגע לענייננו היה בקביעה, כי אותם אזורים שיוערו בהחלטת האו"ם לפלסטין נים יהיו, בשינויים מסוימים, חלק מן המדינה הירדנית. נקודות חשובות אחרות היו בהכללת הנגב וירושלים באזור הערבי. את תוכן הצעותיו של ברנאדוט ייחסו אמצעי התקשורת באותה תקופה לכוונה להשיג שני יעדים. האחד לטווח הקצר והשני לטווח הארוך: להאריך את ההפוגה בקרבות שעמדה להגיע לקיצה בתשעה ביולי, ולנסות להשיג הסדר על-ידי קביעת גבולות וריבונות השונים מתכנית החלוקה.

אם אכן הייתה מגמה להסתייע בתכנית של המתווך השבדי להארכת הפסקת האש שעמדה לפוג, הרי זו מגמה שולית. בעיקרה, באה התכנית להינתק מתכנית החלוקה המקורית, שהחלה להתגלות כבלתי-יריאית בשבועות הראשונים של המלחמה על רקע עצמת הקרבות והתגברות המחנה ההאשמי. ואכן, בלטה העובדה כי הצעות הרוזן ברנאדוט תאמו באורח כללי את האינטרסים הירדניים. פרט לירדן, שני המחנות ראו את הצעות הרוזן כ"תכנית ירדנית במעטה של האו"ם" וכרעיון שנתקם בחוגי הממשל בלונדון. סביר שהמופתי והוועד הערבי העליון בקאהיר הפעילו לחץ כבד על הליגה כדי שזו תתייצב נגד התכנית, והוועדה המדינית של הליגה אכן דחתה אותה פה אחד, ושיגרה למתווך מכתב ברוח זו. גם ירדן דחתה אותה כי זה היה במסגרת הטקטיקה של עבדאללה. תכנית ברנאדוט הבליטה עוד יותר את הפער בין הצהרות עבדאללה ובין העובדות שחיי-ליו ונציגיו יצרו בשטח. בוועדה המדינית של הליגה הערבית הצביעה ירדן נגד תכנית ברנאדוט ונגד הארכת ההפוגה הראשונה. אך בדיונים שהתקיימו עם ברנאדוט ועם הד"ר ראלף באנג' ברבת-עמון לפני פרסום התכנית, נטה עבדאללה לקבל את רעיונות המתווך. לאחר פרסומה, נמסר על לחץ של המלך בכיוון

ממשית בשאיפות העצמאות של הפלס-
טינים עדיין המרחק רב. אחד הסימנים
לכך הייתה ההימנעות מלמסור למינהל
העצמי את ניהול ענייני החוץ. בוועדה
המדינית הוחלט, שיהיה תיק אוצר
במינהל; אולם נראה, שהתיק לא אויש.
אם אמנם התיק לא אויש – זו עדות
שביוני 1948 עדיין לא נטתה הליגה הער-
בית לאפשר לפלסטינים ניהול עצמי נרחב
של ענייניהם האזרחיים. ב"ממשלת כל-
פלסטיין" שהורכבה חודשיים לאחר מכן,
כבר נכללו שרים שמונו על ענייני חוץ ועל
ענייני אוצר.

המינהל העצמי לא הפך לעובדה
בשטח – אולי משום שבשלב זה לא
התכוונו יריבי עבדאללה בליגה אלא
להפגנה בלבד, במגמה להשפיע על צעדי
ירדן. מדינות הליגה נמנעו מהסתערות
חזיתית, והעדיפו לכרסם באיטיות בכוחו
של המלך. עבדאללה קרא היטב את כור-
נותיהם. הוא יצא חוצץ נגד המינהל
הפלסטיני, וראה בעצם ההחלטה מתקפה
שיש להודפה. היה לו יתרון גדול על פני
יריביו: הוא חלש על הגבול הארוך ביותר
ועל הריכוזים הגדולים של האוכלוסיה
הפלסטינית. הוא היה יכול להכתיב את
רצונו לאוכלוסיה התלויה בו, והייתה לו
אפשרות לאיים בהסתלקות מן המערכה
– דבר שפירושו היה התמוטטות כללית
של החזית הערבית. מה עוד שהמופתי
וחברי הוועד הערבי העליון נמצאו בקא-
היר, ונציגיו של עבדאללה פעלו בתוך
האוכלוסיה הפלסטינית עצמה. עבד-
אללה העלה אפוא טענה שעוד עתיד היה
להשתמש בה – הנציגים שנקבעו על-ידי
הליגה אינם מייצגים את האוכלוסיה.
אמצעי התקשורת של ירדן יצאו בקריאה
לאוכלוסיה בשטחים לקחת את גורלה
בידיה על-ידי בחירת "נציגים אמיתיים"
שייצגו את האינטרסים שלה. בהמשך
הגיעה ב-19 באוגוסט משלחת ירדנית
בדרג של שרים לירושלים, ומגמתה המ-
צרת לקדם אפשרות של הקמת מינהל
עצמי פלסטיני-ירדני משותף בשטחים
שבשליטה ירדנית. חוגי המופתי לא ישבו
בחיבוך-ידיים. נראה שעצם ההחלטה
להקים מינהל עצמי פלסטיני, הייתה בעיני
רבים מעין "ממשלה בדרך" והדבר עורר
את הדמיון ואת התקוה לעצמאות לא-
מית. במקומות שונים פרצו הפגנות
מחאה נגד צעדי המלך. ביטוי למורת רוחו
של המלך מהתפתחות זו אנו מוצאים
באיגרת, ששלח נציג ארה"ב בירדן ולס
סטבלר (Stabler) למשרד החוץ בוואשינג-
טון, על אודות שיחה סודית עם עבד-
אללה, בשניים בספטמבר 1948,

ועבדאללה הפגין בה את כעסו הרב על
הפגנות התמיכה במופתי, הנערכות בחב-
רון ובבית-לחם, שהיו בשליטה מצרית.
הוא השווה את המופתי ל"שטן המגיע
היישר מן הגיהנום כדי לארגן עתה צבא
פלסטיני, בעזרת ציוד וכסף הבאים מן
הליגה".

בראשית חודש ספטמבר, נראה היה
לעבדאללה כאילו כל מאמציו והישגיו
נמצאים על סף התמוטטות. בייחוד בלטה
הסכנה על רקע ההסכמה הכללית בין
מדינות ערב לתמוך בהתארגנות צבאית
ואזרחית של הפלסטינים עצמם וכגודל
הסכנה כן הייתה עצמת ההתנגדות של
המלך. בשיחתם, גילה עבדאללה
לסטבלר, כי יום לפני כן "נאלצה ירדן
לתבוע מהליגה במונחים חריפים להפסיק
את סיועה למופתי". על מהות המונחים
החריפים סיפר שם המלך, כי הוא "שוקל
פרישה מהליגה הערבית והוצאת צבאו
מפלסטיין".

עד לספטמבר 1948 נהגו מדינות הליגה
לבטל את רצונן בפני רצונו. בכל המקרים
הכריע החשש, שחסימת עבדאללה
תעלה במחיר יקר במונחים של פגיעה
במוסדות הבין-ערביים. עבדאללה ניצל
עובדה זו, ובמשך כל התקופה פעל בעקי-
בות לקידום האינטרסים שלו. מדינות
ערב, שהתייצבו עד אז אי-שם במרכז
הרצף בין המחנה הפלסטיני למחנה
ההאשמי, נעו עתה לעבר הקוטב הפלס-
טיני: הוועדה המדינית של הליגה, שהת-
כנסה לדיונים ב-15-16 בספטמבר,
החליטה להפוך את המינהל לממשלה
פלסטינית. ההחלטה פורסמה למחרת
סיום מושב הוועדה המדינית. נאמר שם
שמדינות ערב כולן יכירו במדינה החדשה
(נציגי ירדן, שנכחו במושב ונתנו את
הסכמתם, ננזפו לאחר מכן על-ידי עבד-
אללה) ואתן מדינות מוסלמיות נוספות,
וכן "המדינות האחרות יעזרו לממשלה
החדשה עד שיתבהר המצב ועד שתושבי
פלסטיין יוכלו לנהל את עצמם". העימות
הגיע לשיא חדש. עוד בטרם פרסמה
הליגה רשמית, בעשרים בספטמבר, את
החלטתה, הודיע המלך למוכיר הליגה
ולאחמד חילמי, ראשה המיועד של
הממשלה הפלסטינית, ש"לא יוכל להר-
שות לאף גורם להתערב בנושאים
בתחומי האחריות של הממשלה הצבאי
שלנו, ובמיוחד לא לאלה הלהוטים
לשלוט בפלסטיין". בהמשך מברקיו, הודיע
עבדאללה, שכל פעילות לא תורשה
"באזור הביטחון של ממשלת עבה",
המשתרע מגבולות ממלכת מצרים ועד
גבולות סוריה ולבנון". הקביעה שממשלת

עבר-הירדן אחראית לבדה לכל השטח
הנזכר, לא תאמה את המציאות וניתן
להסביר את ההתבטאות, ברוגזו של
המלך.

"ממשלת כל-פלסטיין"

החלטת מועצת הליגה על הקמת ממשלה
פלסטינית הציתה את דמיונם של הפלס-
טינים. גם אלה מביניהם, שהתנגדו מסור-
תית להגמוניה של החוסיינים ולשיטות
השלטון של המופתי, נטו להאמין
שמאורע גדול מתרחש לנגד עיניהם. ב-22
בספטמבר פרסם הוועד הערבי העליון
הודעה, שהייתה בבחינת צעד ממשי
לקראת הקמת הממשלה. בהודעה קבע
הוועד, שבהסתמך על החלטת הליגה
הערבית, רשאים הפלסטינים להחליט על
גורלם ולהקים את "ממשלת כל-פלסטיין"
(חכומת עמום פלסטיין). שמושבה בשלב
זה יהיה בעזה. המופתי ותומכיו הקפידו
לכלול את התיבה "כל" בשם הממשלה;
ככל הנראה, כדי להדגיש את אי-
ההשלמה עם חלוקת הארץ.

מייד לאחר נעילת מושב הוועדה
המדינית של הליגה הערבית, החלו דיוני
הוועד הערבי העליון בקאהיר. בתום דיון
ניו הוחלט לקיים בעזה כנס של "מועצה
לאומית פלסטינית", שתעניק גיבוי ציבורי
למעשה הקמת הממשלה, ותאשר את
הרכבה ואת מצעה. הוועד הערבי העליון
שיגר הזמנות לראשי עיריות ומועצות,
לחברי הוועדות הלאומיות ולאנשי ציבור
ערביים אחרים בכל הארץ, להשתתף
בכנס כנציגי מקומותיהם והגופים
שבראשם עמדו.

בעיה מיוחדת הייתה ההשתתפות של
המופתי בכנס. המצרים אסרו עליו לבוא
לעזה. נראה שרצו להימנע מלהרגיזו יתר-
על-המידה את עבדאללה. טעם נוסף לאי-
סור היה, כנראה, חששם, שנוכחותו
תוציא מידיהם את השליטה על המצב.
למרות האיסור, הצליח המופתי להגיע
לעזה. לדבריו, הוא נעזר ב"קצינים החופ-
שיים": בכואו לעזה התקבל חאג' אמין
בכבוד על-ידי המנהיגות המקומית. הוא
לן בביתו של חאג' מוסה אל-צוראני (יו"ר
סניף המועצה המוסלמית). חברי
הממשלה הפלסטינית השתכנו במלון
דיאפת אל-וליד (בבעלות כאמל מחמוד

* יש כנראה הגומה בתיאורו על האמצעים
שנקטו למניעת הגעתו. סבירה מידה של שיתוף
פעולה מצד ה"קצינים החופשיים". הדגשת יריבותו
עם הממשלה המצרית באותה עת, מבטאת
מאמץ לשאת חן בעיני השלטון החדש בהנהגת
עבד אל-נאצר, שבחסותו חי כאשר כתב את
זיכרונו.

אנשי כנומיות באימונים

הוועדות הלאומיות וכן ראשי שבטים. נוכחו בכנס 87 איש בלבד (לפי מקורות אחדים — 75). מרבית אלה שלא נכחו התגוררו תחת כיבוש ירדני, או עיראקי. בשלושים בספטמבר התאספו הנציגים באולם בית הספר אל-פלאח אל-איסלאמיה. על הקירות סביב נתלו דגלי מדינות ערב, והנציגים תפסו את מקומותיהם על ספסלי עץ מול שולחן הנשיאות. ראשון נשא דברים המופתי. הוא סקר את המאבק שהוועד הערבי העליון ניהל למען הקמת ממשלה פלסטינית ואת הקשיים שנערמו בדרך. אחריו נאם ראש הממשלה אחמד חילמי, שהציג בפני הנאספים את ממשלתו ואת קווי מדיניותה. עם סיום מסכת הנאומים נבחר המופתי פה-אחד לנשיא המועצה והור ענקה לו זכות ויטו לגבי החלטות הממשלה. לפי הצעתו של חאג' אמין, בחרה המועצה בחסן אבו-סעוד ובמישאל עזאר (נוצרי) לסגני הנשיא, ובמחמוד אל-ניג'ים ואמיל עזרי (נוצרי) כמזכירים. המועצה אימצה את הדגל השריפי של "המהפיכה הערבית" מ-1916 כדגל פלסטיני.

אחמד חילמי הביא בפני המועצה את ההחלטות הבאות של ממשלתו:

לבוא מייד, משום ש"הצרכים המדיניים והצבאיים מחייבים זאת". כאשר גם טיעון זה לא עזר, נטל את שפופרת הטלפון שר המלחמה המצרי, הגנרל מוחמד חיידר ותבע בתוקף את שובו. הוא הזכיר למופתי שהוא שווה ללא אישור באזור צבאי. חאג' אמין מחה, אך הביין שלא יוכל לסרב. הגנרל נתן לו שהות קצרה כדי שיובאו לו חפציו והסיע אותו עוד באותו לילה לקאהיר, תחת משמר כבד. כדי למנוע ממנו לעשות ניסיון נוסף לצאת מקאהיר, נקבעה שמירה כבדה על ביתו. בעת שהמופתי ואנשיו התכוננו בעזה לכנס ועידה פלסטינית, קיבל הוועד הערבי העליון מברק מעבדאללה. במברקו קובע המלך בין השאר ש"ערביי פלסטיין הסירו את האמון מכם, ואין לכם הזכות לייצגם ולדבר בשמם". ואכן, נושא זה של גוף ייצוגי הטריד את מכוני הכנס, לא כל כך משום הרגישות למסורת הדמוקרטיית כביכול, אלא נוכח המאמצים שעשה עבדאללה למצוא דופי במתכנסים ונוכח התחרות עמו על ייצוג הפלסטינים. לכנס הוזמנו 150 איש, בהם חברי הוועד הערבי העליון, חברי הממשלה, ראשי עיריות וראשי מועצות מקומיות וכפריות, נציגים של לשכות המסחר ושל

חסניה), שבו התקיימו מספר פגישות בין המופתי לחברי הממשלה. בית נוסף ששימש זירה לפעילות סביב הקמת ממשלת כל-פלסטיין, היה בניין בית הספר בעזה (מדרסת אל-פלאח אל-איסלאמיה), בכניסה לעיר, שבו התכנסה בשלושים בספטמבר המועצה הלאומית הפלסטינית.

חאג' אמין לא הצליח לשהות בעזה יותר משמונה ימים. בספרו הוא מתאר כיצד בחמישה באוקטובר בערב, מייד לאחר התכנסות המועצה המוסלמית, הופיע מפקד חיל הספר המצרי, הגנרל חסין סרי עאמר, ומסר לו מכתב מראש הממשלה, מחמוד פהמי אל-נוקראשי. ראש הממשלה ביקש מן המופתי לחזור לקאהיר להתייעצויות בין-ערביות. חאג' אמין סירב ונימק זאת בכורח לקבל משלחות פלסטינים שבאו לעזה ובצורך לארגן את כוחות הגיידה הקדוש. הגנרל עאמר עזב וחזר למחרת היום כדי להזמין את חאג' אמין לשיחה טלפונית במפקדת המושל המצרי עם ראש ממשלת מצרים. הפעם התלווה המופתי לגנרל עאמר יחד עם שומרי ראשו. בכניסה למפקדה הופרדו ממנו שומרי הראש, ובשיחה הטלפונית עם נוקראשי פחה, הפציר בו זה

1. הכרזה על פלסטין בגבולות, שהיו בחמישה-עשר במאי 1948, כמדינה דמוקרטית עצמאית, בעלת ריבונות לאומית, ובירתה ירושלים.
 2. גיוס כוחה של האומה לשם הצלת פלסטין וסילוק האויבים ממנה.
 3. דאגה לבני החללים ולמשפחותיהם, וכן לפצועים שבין הלוחמים.
 4. ארגון חיי הפליטים והבטחת כל צרכיהם.
 5. הבטחת חופש דתי, אזרחי ואישי, לאזרחים בני כל העדות.
 6. שמירה על המקומות הקדושים והבטחת חופש הפולחן.
 7. תשלום פיצויים לכל אלה שרכושם נפגע במלחמה.
 8. הקמת מינהל ממשלתי והחזרת החיים הנורמליים למסלולם.
 9. שיקום המקומות הקדושים והמוסדות החילוניים שנפגעו במלחמה.
- ההחלטות אושרו, כמו ההחלטה על נוסח הכרזת העצמאות.
- ניתן ללמוד על מעמדם של הפלסטינים באותה עת, הן מהתנאים הטכניים בהם נערכה מועצתם הלאומית (המאורע הונצח על-ידי הצלם הארמני בעזה כע'אם, אשר בהעדר חיבור לחשמל בבית-הספר, נאלץ לגרור לשם גנרטור, כדי להאיר את האולם האפולו) והן מן העובדה שבמאורע חגיגי זה לא נכחו נציגי הליגה, נציגי ממשלת מצרים ואף לא נציגי של המינהל שלה בעזה. יזמיה המצריים של הממשלה הפלסטינית העדיפו לשמור על פרופיל נמוך. המלחמה הייתה בעיני צומה, ומצבם של כוחות צבא הפלישה לא היה מעודד. במצב זה נמנעו המצרים ומדינות ערביות אחרות מלהעמיק את היריבות בתוך הליגה הערבית. ואף-על-פי-כן, חשו רבים מהפלסטינים כאילו מאורע גדול התרחש בחייהם הלאומיים. השאיפה הלאומית בת עשרות השנים, החלה להתגבש בתוך כלים ממלכתיים. נראה היה כאילו שעתם הגדולה הגיעה. אלא, שלא עבר זמן רב וכפות המאזניים החלו שוב לנטות לרעתם.

המאבק המכריע על עתיד פלסטין

במחנה ההאשמי, כמו במחנה הפלסטיני, הייתה מודעות לעובדה כי במערכה סביב הממשלה הפלסטינית יוכרע עתיד פלסטין סופית: אין תימה אפוא כי למערכה זו הטילו היריבים את כל כוחם.

אחמד חילמי, ראש ממשלת כל-פלסטין, פנה לכל ממשלות ערב, והאיץ בהן להכיר בממשלתו, אך בלא הצלחה. מדינות ערב חששו מתגובתו של עבד-אללה, וניסו לאמוד את עצמת התנגדותו; ובניתיים, העדיפו להמתין. ואכן, עבד-אללה לא השאיר ספק בכך שהוא מתכוון לנקוט בכל האמצעים במאבקו נגד "ממשלת כל-פלסטין". למימוש כוונתו, הוא לחץ על אישים בהנהגה הפלסטינית, להסתלק מתמיכתם בממשלה בעזה; יום התארגנות שתתחרה בזו של החוסיינים; ולחץ על המדינות הערביות.

עוד בטרם הודיע הוועד הערבי העליון רשמית על הקמת ממשלת כל-פלסטין, הפעילו הירדנים לחצים כבדים על אישים פלסטיניים, שלא היו תומכים מסורתיים של המופתי, במטרה להניאם מלתת יד לממשלה שעמדה לקום. הכתובת הרא-שונה הייתה אחמד חילמי. ב-17 בספטמבר, למחרת ישיבת הוועד הערבי העליון בקא-היר, שבה הוחלט על הקמת ממשלת כל-פלסטין, שיגר אליו עבדאללה מברק ובו דברי תוכחה ונויפה על הפרסומים אודות הממשלה העתידה. "הממשלה ההאש-מית הירדנית לא תרשה, שגורם כלשהו ימנע מבני פלסטין את החירות להחליט על רצונם לאחר שתסתיים התסבוכת הנוכחית". אחמד חילמי השיב, שההנהגה הפלסטינית פעלה מכוח החלטת הליגה ואם למלך טענות נגדה, יפנה לליגה הערבית. עבדאללה השיב בעשרים בספטמבר. הוא קבע כי יריביו השתמשו באחמד חילמי כב"איל נגחן במעשה האי-וולתי". עוד בטרם התכנסה המועצה הלאומית בעזה, פורסם באמצעי התקשורת שסולימאן טוקאן (ראש עיריית שכם), שמונה שר התחבורה בממשלה החדשה, התפטר ממשרתו. עוני עבד אל-אדי, מי שעמד בראש מפלגת "אסת-קלאל", סירב להיות שר לעניינים סוציאליים, והוחלף אחר כך על ידי אכרם זעיתר. משהו דומה אירע עם ד"ר חסין פחרי אל-ח'אלדי. אך הניסיונות למנוע את הקמתה של ממשלת כל-פלסטין לא הצליחו. על כן עשו הירדנים מאמץ למעט את דמותה וערכה, על-ידי שכנוע הפלסטינים באזורי הכיבוש שלהם לתת את ידם להקמת ממשלה מתחרה, או להפגין רצון להסתפח אל ממלכת עבר-הירדן. בעיתור נות נמסר שהמלך עבדאללה שוקל הקמת ממשלה פלסטינית, שמקום מושבה יהיה בשכם. בקרב התושבים והפליטים התנהלה תעמולה שנועדה לעודדם לפנות לעבדאללה בבקשה שיפרוס עליהם את חסותו, ויספחם לממלכתו.

בערי הגדה המערבית וברצועת עזה הייתה התעוררות כללית ורחובות רבתי עמון מלאו משלחות שהגיעו מאזורי הכיבוש של הלגיון הערבי; מי מהן להודות למלך על מלחמתו למען פלסטין ולבקשו שיספחם לממלכתו, ומי כדי להשתתף בוועידה הלאומית שעמדה להתכנס. לפי רדיו רמאללה, נמשכו הדיונים באחד ובשניים באוקטובר; ובכנס ההמוני השתתפו כעשרת אלפים אנשים. בעיני עבדאללה זו הייתה תשובה ל"מועצה הלאומית", שכניס המופתי בעזה. במועצה ברבת-עמון נבחר ועד מכין, שכלל את סלימאן אל-תאג'י אל-פארוקי (יו"ר), עני'אג' נויהאד (מזכיר), סעד אל-דין ועוז כנג'ין (חברים).

נציגו של המלך צבאח יזיד אל-כילאני בירך את הוועידה, וברמז כלפי ממשלת עזה קבע, כי "אין אף ערבי שיסכים לחלוקת הארץ". לבסוף קיבלה הוועידה 14 החלטות, וביניהן אחת שקבעה, כי "ייסוד הממשלה הזמנית [בעזה] הוא דבר חמור". הוועידה הסתיימה בקריאות, "הבו לנו נשק, אנחנו רוצים להילחם!" וברבת-עמון נפתחו משרדי גיוס עבור הפלסטינים. אמצעי התקשורת הירדניים, שעשו פומבי רב לכינוס, הגוימו בלי ספק באשר למספר המשתתפים וכן באשר למספר המברקים ("מאות") ששלחו מוסדות ואישים פלסטינים לוועידה, ובהם הזדהות עם ההחלטות והבעת התנגדות ל"ממשלת עזה". אך למרות הנתונים המוגזמים אין ספק, שעצם הכינוס מלמד על המעמד החזק של הקצינים הירדנים בקרב האוכלוסייה הפלסטינית ועל העדר הליכוד ועל חוסר האונים של אוכלוסייה זו.

ב-18 בנובמבר, נערך ברמאללה כנס של "אגודת ההסברה ההאשמית", בנוכחות ראשי עיריות ואישים אחרים מאזור רמאללה ואל-בירה והמושל הצבאי הירדני באזור. בין ההחלטות שהתקבלו בכנס זה, הייתה ההחלטה "לראות בעבד-אללה את מציל פלסטין, ולמסור לו יפוי-כוח לפתור את בעיית פלסטין, לפי הבנתו"; לראות בתושבי פלסטין וירדן "אומה אחת, שצריך לשלוט בה ריבון אחד"; לבקש, כי יורשה לנוער הפלסטיני להתגייס לגיון הערבי, ולהכריז ש"כוח האומה באחדותה ולא בפילוגה למדינות קטנות". ידו המנחה של עבדאללה ניכרת היטב בהחלטות.

בראשית נובמבר נאם המלך בפרלמנט, והכריז כי הוא עומד בתוקף על דעתו לחסל את ממשלת עזה. הצהרותיו התקיימו פות בהודמנות זו ובהודמנות אחרות

היו, ככל הנראה, מבוססות על הערכתו שלמרות החלטת הליגה הערבית על הקמת ממשלה פלסטינית, הוא יוכל להר- תיע את מדינות ערב מלתמוך בה ולהכיר בקיומה. ואכן, מייד לאחר הדעת הוועד הערבי העליון על הקמת הממשלה, פורסם באמצעי התקשורת, כי החשש מצעד קיצוני של עבדאללה הניע את מזכ"ל הליגה הערבית להצהיר, ש"כל ממשלה ערבית פלסטינית לא הוקמה עד כה". יומיים לאחר הצהרה זו, נמסר ברדיו קאהיר, בשמו של מזכ"ל הליגה, כי "הידיעה על הקמת ממשלה פלסטינית מוקדמת מדי". כעבור זמן-מה, נמסר, כי המזכ"ל עזאם פחה עומד לצאת לרבתי- עמון ל"שליחות חשובה מאד". השליחות נועדה לשכנע את עבדאללה להסיר את התנגדותו לממשלת כל-פלסטין, והסת- יימה בכישלון. אך ההיסוסים בקאהיר, מרכז הפעילות נגד עבדאללה, נמשכו. בשניים באוקטובר קיבל ראש ממשלת מצרים לראיון את מוחסין אל-בראזי, שר החוץ הסורי, ודן עמו בבעיית פלסטין. לפני כן נפגשו בראזי ומזכ"ל הליגה הער- בית. לאחר שתי הפגישות הצהיר שר החוץ הסורי, כי "העניינים מתקדמים מטוב לטוב יותר, ואין ספק כי הממשלה הפלסטינית תזכה בהכרת המדינות הערביות".

אך ההכרה המיוחלת בוששה לבוא. בשלושה באוקטובר נמשכו בקאהיר הניסיונות להשיג הסכם שיאפשר הכרה בממשלת כל-פלסטין, תוך מניעת צעדים קיצוניים מצד עבר-הירדן. בשיחות לקחו חלק ראשי הממשלות של מצרים ועיראק ושר החוץ הסורי. אחריהן נפגשו אל- בראזי מסוריה, תופיק אל-סווידי מעיראק, שהאב מסוריה ובהא אל-דין טוקאן עם עזאם פחה. בסיום הפגישה הצהיר מזכ"ל הליגה, כי "אין ספק שהערכים מאוחדים", והביע את ביטחונו, ש"עבדאללה יתן את ידו לאחדות הערבית". אז, כבר עברו חמישה ימים מאז כינוס המועצה הלאר- מית בעזה וכשבועיים מאז הכרזת הוועד הערבי העליון על הקמת ממשלת כל- פלסטין, מבלי שמדינות ערב הכירו בה! אחמד חילמי המשיך לתבוע ממדינות ערב הכרה בממשלתו. את התביעה הפנה בעיקר אל ממשלת מצרים, אך כל מה שראש ממשלת מצרים היה מוכן לעשות בשלב זה, הוא להודיע כי "בעיית ההכרה כמעט ומצאה את פתרונה החיובי". גם הפגישה בין ג'מאל אל-חסייני (שר החוץ בממשלת כל-פלסטין) למזכ"ל הליגה בעשרה באוקטובר לא קידמה את שאלת ההכרה בממשלתו. ג'מאל אל-חסייני

אמר בצאתו מהפגישה, כי "ממשלתו תמשיך במלוא המרץ את עבודתה, למרות החלטת הליגה לדחות את ההכרה בה לפי שעה".

רק ב־13 באוקטובר הודיעה ממשלת מצרים, שהיא מכירה בממשלת כל- פלסטין, שהוקמה בעזה. אחרי ממשלת מצרים הכירו בה כל מדינות ערב, חוץ מירדן. עיראק התלבטה, וכסופו של דבר הצטרפה לרוב. ראש ממשלת עיראק, מואחם אל-פאצ'י, הבריק על הכרת ממשלתו אל אחמד חילמי, ובראיון לעי- תון אל-זמן קבע, ש"על ההכרה בממשלת כל-פלסטין סמכו את ידיהן כל המדינות הערביות כאחד הצעדים להצלת פלסטין". אל-פאצ'י היה חסיד הפאן-ערביות ועל כן העדיף הליכה עם מרבית מדינות ערב על פני נאמנות לאי- טרסים של ההאשמים בירדן.

הכרת ממשלות ערב בממשלת כל- פלסטין, שבאה לאחר תקופה ארוכה של היסוסים, הייתה נקודת שיא בתמיכת ארצות ערב בעצמאות הפלסטינית. מעולם לא נוצרה תמיכה ממשית ומקפת כל כך בנושא קונקרטי, וגם הפלסטינים לא היו קרובים כל כך להגשמת השאיפה של הקמת מוסדות ממלכתיים משל עצמם. ואולם, תקופת התמיכה הייתה קצרה. המדינות הערביות ביטלו את הכרתן בה לאחר זמן קצר. גם ההכרה וגם ביטול ההכרה לא היו כרוכות בכל צעדים ממשיים כנהוג בין מדינות, אלא בהצה- רות דיפלומטיות שנמסרו לאמצעי התקשורת.

במחצית חודש אוקטובר הוחמר המצב של היחידות המצריות בחזית הדרום. בעיתונות נמסר, ש"מבצע יואב" של צה"ל ניתק את קווי התחבורה העיקריים למצ- רים וכיתר את הצבא המצרי בסיני, וכי ממשלת עזה ברחה מן העיר בראשית הקרבות. עוד קודם לכן הזהירו הבריטים ש"ממשלת עזה עלולה ליפול בידי היהר- דים, שריכוזו כוחות רבים". פורסם שהמצב הצבאי בדרום משמש הצדקה לתביעתו החוזרת של עבדאללה בדבר קביעת מושב הממשלה הפלסטינית בעיר העתיקה בירושלים, "כיוון שהיא בטוחה יותר וחילי הלגיון המובחרים שומרים עליה". אם אמנם דיוק המקור, כי אז היה זה גילוי נוסף לצנינות של המלך נוכח גורל יריבו. מצוקת הצבא המצרי בדרום, ההפצצות וההפגזות שצה"ל הנחית על עזה והסתלקות השרים וחברי הוועד הערבי העליון מן העיר, סימלו את ניצחון עבדאללה על ההנהגה החוסיינית. ממשלת עזה הפכה עד מהרה לגוף, אשר

לשום גורם לא היה עניין בו. כאשר עזבו חברי הממשלה את עזה במחצית חודש אוקטובר, הם השאירו אחריהם מנגנון מינהלי, שטיפל בעיקר בגיוס ליחידות הצבאיות ובשירותי אספקה למגויסים. המשאבים לפעולות אלה באו מהליגה הערבית, אבל נראה שהקופה בעזה התדלדלה, שעל כן, כבר בחודש ינואר 1949 התאונן רג'אי אל- חוסייני, שר ההגנה בממשלת כל-פלסטין בפני ועדת הכספים של הליגה על המצוקה הכספית. על פנייה זו, הגיב המזכ"ל עבד אל-רחמן עזאם במכתב לאחמד חילמי, כי נבצר מהליגה להמשיך ולממן את הפעילות הפלסטינית בעזה, מאחר ומדינות ערב חדלו לשלוח את התשלומים שהבטיחו. בחילופי המכתבים (שמצאו את דרכם למרכז המחקרים של אישי בבירות) יש עוד איגרת, שכנראה מהווה את האקורד האחרון של הכוחות היחידים בעזה שסרו לעדין למרות ממשלת כל-פלסטין, או למה שנותר ממנה: מכתב שר ההגנה הפלסטיני לליגה הערבית, ובו הודעה על פירוק "החטיבה" הפלסטינית שפעלה באזור כתוצאה מחוסר אמצעים. כן מתבקשת הליגה באותו מכתב לכסות את החובות של העבר. מכתב זה נושא את התאריך 21 בפברואר 1949. אבו אל-נמל הוסיף, שקיים קשר בין יחס זה של הליגה לסמל האחרון של הממלכתיות הפלסטינית ובין העובדה ששלושה ימים לאחר מכן, ברודוס, חתמה מצרים על הסכם לשביתת נשק עם ישראל. לפי אותו מקור, המייצג את ההיסטוריוגרפיה של אש"פ, לא היה כל הרעיון של הקמת ממשלת כל-פלסטין בתקופה שבה נחתו מכות על צבאות ערב, והתנהלו מגעים לקראת השיחות ברודוס, אלא אמצעי כדי ליצור שעיר לעזאול לתבוסה הצפויה במלחמה. שרי ממשלת כל-פלסטין התפזרו לכל עבר, מרביתם חזרו לעסקים פרטיים. רק קבוצה קטנה נותרה בקאהיר והמשיכה לפעול כמעין ממשלה (ראש הממשלה אחמד חילמי, שר ההגנה רג'אי אל- חוסייני, שר החקלאות אמין עקל, ושר הכלכלה פותי פריג). לאחר התבוסה במלחמה וחתומת הסכמי רודוס, פנו גם אנשי קבוצה זו איש לעיסוקיו. רג'אי אל- חוסייני יצא לערב הסעודית; אמין עקל הפך לפקיד בכיר במזכירות הליגה הער- בית; ד"ר פותי פריג פתח מרפאה פרטית בקאהיר. רק אחמד חילמי נותר במשרד הצנוע בפרבר אל-זיתון ומכאן המשיך לנהל את הבנק שבראשו עמד (עד להל- אמתו על ידי גמאל עבד אל-נאצר), ומכאן

ניהל את ענייני הממשלה, ובעיקר הנפקת דרכונים פלסטיניים (שאפילו מרבית מדינות ערב לא הכירו בהם), כסמל אחרון לעצמאות ממלכתית שלא התגשמה. המועצה הלאומית הפלסטינית לא התכנסה יותר. ב-1952 קיבלה הליגה הערבית את החלטת הבאה:

לאור הפסקת הפעילות של ממשלת כל-פלסטין – כתוצאה מהתנאים הנוכחיים – ייצג ראש הממשלה (ראש ממשלת כל-פלסטין), את פלסטין במועצת הליגה של מדינות ערב; יוקצה לו סכום של 1,500 לירות מצריות ממקורות ועדת המומחים הכספית ובפיקוחה – לכיסוי הוצאותיו במשך שנת 1952. לאחר רדת המסך על ממשלת כל-פלסטין, נותר טעם מריר בפי הפלסטינים בעזה, כאשר פניתי לעדים, שנכחו במאורעות אוקטובר 1948, הגיבו בציר ניות: חכומת המום פלסטין (ממשלת היגון של פלסטין) ועל הצבא, שהקים המופתי גרסו: אל-ג'יהאד אל-מקדס (המנגנון הקדוש), וכי מה עוד נותר להם לומר על אפיוודה אומללה זו? ניצחון המלך ההאשמי נראה שלם לאחר נפילת ממשלת כל-פלסטין.

נאום הכתר, שנשא עבדאללה באחד בנובמבר 1948 בפני הפרלמנט הירדני, היה כבר רגוע ושלו. המאבק עם ההנהגה החוסיינית הוכרע לטובתו, והוא הופיע כמנצח, בקובעו ש"אין חילוקי דעות בין מדינות ערב". אחר כך הוסיף, ש"אם לא הסכמנו להקמת ממשלת כל-פלסטין, לא היה זה בגלל חילוקי דעות עקרוניים, אלא משום שאיננו רואים את השעה כשרה לכך". גם במחנה הנגדי הופיעו סימנים שהצביעו על המודעות אצל תומכי החוס-יינים כי מצבם הפך להיות נואש. נמסר שג'מאל אל-חוסייני הצהיר, כי "אין הוא מתנגד לסיפוח א"י לירדן, או לכל מדינה ערבית אחרת, בתנאי שהליגה הערבית תחליט על כך". למחרת נאום עבדאללה בפרלמנט הירדני נודע, ש"מזכירות הליגה הערבית פנתה לשבע המדינות החברות בליגה וביקשה שיפסיקו את קשריהן עם ממשלת כל-פלסטין". בכך הגיעה לסיומה המערכה, בניצחונה של המלך ההאשמי. עבדאללה לא עשה כל ניסיון לכונן ביהודה ובשומרון ישות פלסטינית של ממש, שהרי התכוון מלכתחילה לספח את הגדה המערבית לממלכתו ולהפוך את ירדן לנציגה יחידה של הישות הערבית-פלסטינית שנחלה תבוסה. מייד עם סיום המאבק נגד החוסיינים ומדינות הליגה, הוא ניגש להפוך את עובדת הסי-

פוח למציאות מדינית. חסידי, הפלסטינים מתנגדי המופתי, סיעו לו. אלה היו בעיקר רג'אב אל-נשאשיבי וראש עיריית חברון, מוחמד עלי אל-ג'עברי. בכינוס הפלסטיני השני, שנפתח באחד בדצמבר ביריחו, בנושאותיו של השייך ג'עברי (שמונה לתפקיד זה על ידי ממשלת ירדן) התקבלה שורת החלטות, שכולן תמכו בסיפוח הגדה המערבית לירדן. המלך לא נענה מייד, אך החל במינוי פלסטינים למשרות שלטון ומינהל, קודם בגדה המערבית וירושלים ומ-1949 – כשרים בממשלת ירדן, כנציגים דיפלומטיים של הממלכה ההאשמית וכו'. הסיפוח הושלם פורמלית באפריל 1950: נערכו בחירות לפרלמנט הירדני בהשתתפות הפלסטינים, תוך מתן ייצוג שווה לשני חלקי הממלכה. הפרלמנט החדש הכריז חגיגות על הסיפוח.

הכרזת הסיפוח עוררה משבר חמור בליגה הערבית. ב-15 במאי 1950 התכנסה הוועדה המדינית. לאחר דיון במצב, אשר נוצר עקב מעשה הסיפוח של פלסטין לממלכה ההאשמית, רשמה לפניה הוועדה המדינית פה-אחד – חוץ מנציג ירדן – כי המעשה הפר את החלטת מועצת הליגה הערבית מתאריך 13.4.50.

כן דנה הוועדה המדינית באמצעים, אשר יש לנקוט לגבי ממשלת הממלכה ההאשמית הירדנית, בהתאם לסעיפי אמנת הליגה. נציגי הקהילה הלבנונית והמלכה המצרית הסכימו להמליץ בפני מועצת הליגה להוציא את הממלכה הירדנית ההאשמית מהליגה. נציגי עיראק ותימן ביקשו לדחות את הישיבה, כדי שתהיה להם האפשרות להתקשר עם ממשלותיהם. הוחלט אפוא לקרוא לישיבת מועצת הליגה הערבית, לא יאוחר מ-12.6.50, כדי להגיש את הבעיה לפניה. בשידוריו הערביים, העריך רדיו לונדון, כי ההחלטה אשר התקבלה אינה אלא הימנעות מקביעת עמדה סופית מתוך תקווה, כי הזמן ירפא את הפצע, המאיים על הליגה בהתפוררות. השידור מסר עוד, כי נציגים בכירים, בעיקר אלה של מצרים, אמרו באורח פרטי כי הדחייה תאפשר לשני הצדדים למצוא נוסח פשרה בין החלטת עבר-הירדן (על סיפוח) לבין החלטת הוועדה המדינית. לאחר פרסום החלטת הוועדה המדינית, אמר אחד חילמי לכתב העיתון המצרי אל-ינדא, כי: מצרים מילאה את תפקידה בשל-מות, והוכיחה כי היא מנהיגת העולם הערבי בזכות. עמדתם התקיפה של נחאס פחה ור"ר צלאח אל-דין עשתה רושם נצחי על ערבי

פלסטין אשר הם על סף איבוד האמון בצדק. עמדת מצרים החייתה את נפשם ועוררה בהם את הביטחון שהם ישיגו את זכותם ככל שייארך המאבק. אילו נתפתחה מצרים לחמדנות, כפי שהתפתו לה אחרים, והייתה מסכימה למיקח ולממכר כאשר הוצע לה לספח את אזור עזה לארצה, כי אז נמחתה פלסטין מהמציאות באשר הייתה נופלת טרף קל בפני עבר-הירדן. מעתה יעמוד טרף זה בבית-בליעתה.

בסופו של דבר, אכן נמצאה פשרה. תמורת השלמת המדינות הערביות עם מעשה הסיפוח, ויתר המלך עבדאללה על הסכם נפרד עם ישראל לאי-התקפה; ולשם "הצלת הכבוד" נתקבלה נוסחה, שהסיפוח הוא "ארעי", מעין פיקדון – עד ליום שחרור כל א"י. בכך קיבלו המדינות הערביות את דין הסיפוח, שהפך מציאות למשך תשע-עשרה שנה, עד למלחמת ששת הימים.

סיכום

ערביי א"י נכנסו למאבק המכריע על עתידה של הארץ מתוך עמדה קיצונית ובלתי מתפשרת בכל הקשור להשגת מטרותיהם הלאומיות והפוליטיות, אך בלתי מוכנים לחלוטין בשדה האירגון והביצוע. הם התנגדו לכל פשרה עם היישוב היהודי, אולם המכשירים הצבאיים והארגוניים שבידיהם היו קהים: הנהגה מסוכסכת ומפוררת, דלות אמצעים כספיים ואולטי-ידי ארגונית. גם המכשירים הצבאיים הטרומיים שבידיהם היו בלתי יעילים. העובדה כי דווקא האגף הקיצוני שבקרב ההנהגה הפלסטינית הפך לרומי-ננטי בין סיום מלחמת העולם השנייה לפלישת צבאות ערב לא"י לא נבעה רק מהכרעה פנימית. ההעדרות של מרבית המנהיגים מהארץ יצרה חלל ריק נוח להשתלטות מתנגדיהם, אלא שהתערבות חיצונית של מוסדות הליגה הערבית הכריעה במאבק הפנימי לטובת החוסיינים.

מתוך הכרת חולשתם הצבאית והאר-גונית, ערביי פלסטין קיבלו בהרגשת רוחחה את ההתערבות הצבאית של מדינות ערב – גם אם ההנהגה החוסיינית חששה מפני מימוש תכניתו של המלך עבדאללה. האופוזיציה לעומת זאת, קיבלה ברצון את כוונת הסיפוח של ירדן, ואף פעלה לפני המלחמה ובמהלכה לממשה.

בניגוד לראשי מדינות ערב, הייתה למלך עבדאללה מטרה ברורה – מאז

המלך. ואולם, אין לראות בכנסים הללו פורומים מייצגים את שאיפות הלאומיות הפלסטינית, כמו שאין סיבה לראות במופתי ובממשלתו גוף מייצג. לא אלה ולא אלה נבחרו על-ידי הציבור הפלסטיני. הם התמנו על-ידי כוחות חוץ או מינו את עצמם. המופתי ייצג בעקיבות את השאיפה לעצמאות פלסטינית; לשאיפה זו היה קונסנוס רחב בציבור הפוליטי, ורק מיעוט תמך באופחיציה. אך הדברים לא עמדו מעולם במבחן ציבורי.

יתרונו של עבדאללה היה גם בבהירות המטרה, שהציב לעצמו ובשלטון האוטורי קרטי שבראשו עמד, שבו "המדינה זה אני!" כבר בישיבה הסודית של הוועדה המדינית של הליגה הערבית בקאהיר, ב-23 במרס 1947, הופגנה נחרצות החלטתו של עבדאללה; ראש ממשלת עבר-הירדן ביקש באותו כינוס את מדינות ערב לרשום לעצמן, כי "הממשלה האשמית שומרת לעצמה חופש פעולה בנוגע לפלסטין, כדי להבטיח את צביונה הערבי של הארץ". עבדאללה גם השכיל יותר מיריבו המושבע חאג' אמין להבחין באי-לוצי המציאות הפוליטית ובהזדמנויות שהיא זימנה לו. כאשר הבין, כי תכנית "סוריה רבתי" אינה ניתנת למומש, הסתפק בהרבה פחות מכך והחלקים הערביים של א"י הפכו ליעד ריאלי. המופתי ותומכיו לא היו מוכנים להתפשר עם מציאות שלא אפשרה את הגשמת מלוא שאיפותיהם. בשיחה עם אחד ממקורביו, ערבי פלסטיני, ששמו לא נמסר, אמר המלך עבדאללה באוקטובר 1947 את הדברים הבאים:

האנגלים הסכימו לבקשותי, שהח-שובה בהן הייתה להגדיל את אספקת הנשק, לרבות שריונים ותחמושת... לא אניח לאחרים לתפוס את העמדות האסטרטגיות בפלסטין. אך אין פירושו הדבר כי בדעתי לפעול לגמרי לבדי.

המופתי וכוותלי רוצים להקים ממשלה ערבית עצמאית בפלסטין; שהמופתי יעמוד בראשה. אילו קרה הדבר, הייתי מוקף באויבים כמעט מכל הצדדים. דבר זה מאלצני לנקוט בצעדים לסיכול תכניותיהם. כל מקום שפנו הבריטים, ייכבש על-ידי כוחותי.

לא אפתח בהתקפה על היהודים; אתקדם רק אם יתקיפו את כוחותי. לא ארשה מעשי טבח בפלסטין. רק לאחר שיושלטו סדר ושקט בארץ, אפשר יהיה להגיע לידי הסכם עם היהודים.

המלך עבדאללה

לחצם של נכבדים פלסטינים, שביקשו בסוף 1948 להתנות את קבלתו כמלכם בכיבוש, או בהבטחה לכיבוש, כל א"י. להגשמת מטרתו פעל עבדאללה באמצעים מגוונים, שהתבססו בעיקר על שליטת הלגיון הערבי במרבית השטחים הערביים בא"י. הוא לא הצליח להטעות את מדינות ערב באשר לכוונותיו. הפלישה של צבאות ערב הסדירים נועדה, במידה רבה, להצר את צעדיו ולמנוע את מימוש תכניותיו.

אף כי ימים אחדים אחרי 15 במאי 1948, היו מרבית חלקיה הערביים של א"י תחת שליטתו של הלגיון הערבי, שאף עבדאללה להעניק לגיטימציה פלסטינית ובין-ערבית לסיפוח. חתירה זו קיבלה משנה חשיבות נוכח הקמת "ממשלת כל-פלסטין" בעזה בהנהגת יריבו, חאג' אמין אל-חוסייני. זה היה האיום הישיר והמוצלח ביותר, שסיכן את תכניותיו. כינוס עמאן ויריחו היוו ניסיון ליצור מסגרת מייצגת, שיתנו לגיטימציה של התושבים המקומיים למעשה הסיפוח של

ראשית המאבק הסופי על גורל הארץ. כוחו של הלגיון הערבי, קרבתו לזירת האירועים וניטרליות אוהדת של הבריטים סייעו לו במאבקו להגשמת מטרתו. שאיפות ההתפשטות של אמיר עבר-הירדן התגלמו בתכנית "סוריה רבתי" תחת שלטון האשמי. עם שנשא בלבו את החזון ההאשמי הגדול, צמצם עבדאללה את תכניתו. וכאשר הסתמנה אפשרות, כי בריטניה תסיים את המנדט שלה ותתבצע החלוקה — הבין המלך, כי עומד להיווצר בא"י חלל ריק, והוא הפך את סיפוח החלקים הערביים של פלסטין לעדיפות ראשונה.

מתוך הכרתו בכוחו של היישוב היהודי ואת החלטתם הנחושה של היהודים להקים לעצמם מסגרת פוליטית עצמאית — החליט עבדאללה, כי סיפוח החלקים הערביים של א"י יתבצע בהסכם כלשהו עם היהודים. בתפיסה זו היה המלך ההאשמי החלטי ונחוש. הוא לא נטה להיענות למשאלה הבריטית לכבוש שטחים לא-ערביים של א"י ולא קיבל את

שבועות אחרים לאחר אותה שיחה, אמר המלך בפגישה סודית עם נציגת הסוכנות היהודית, הגב' גולדה מאירסון (מאיר), בנובמבר 1947, כי אינו חוזר שום קשיים בביצוע תכנית החלוקה. "המלך אמר לגב' מאירסון, שהוא ישתלט על החלק הערבי של א"י משום שלא ירשה שתקום שם מדינה ערבית נוספת; אחר כך הוא יגיע להסכם עם המדינה היהודית". בסוף דבריו, הוסיף המלך: "לשנינו יש אויב משותף שיפריע לתכניותינו, המופתי".

ואף-על-פי-כן, עם הקמת "ממשלת כל-פלסטין" בעזה, נראה היה ששעתם ההיסטורית של תומכי העצמאות הפלסטינית הגיעה. לראשונה בתמיכת כל מדינות הליגה, למעט ירדן החלו החוסיינים ליצוק את השאיפות הלאומיות של הפלסטינים לתוך כלים ממלכתיים. אולם, ממשלת עזה לא האריכה ימים. שליטתו היעילה של עבדאללה על כל השטחים הערביים של א"י (מחוץ לרצועת עזה) והתקדמות צה"ל בחזית הדרום הפכו מצד-אחד, שהחלה להתממש, לחלום רחוק. חלומם של הפלסטינים על פלסטין עצמאית רחוק, ואת מקום החלום תפשה מציאות אכזרית. אלמלא הנחישות של עבדאללה להרחיב את תחומי ממלכתו ואלמלא העדיפו מדינות ערב את שלמות הליגה על פני מחויבותן לעניין הפלסטיני, יתכן כי מדינה פלסטינית אכן הייתה קמה ב-1948.

אילו כך אירע, כיצד היו מתפתחים הדברים מאז ועד היום – שלושים ושש שנים לקיום מדינת ישראל? זו שאלה החורגת מתחום מאמר זה; אולם, מותר להניח שלאחר תקופות מתח ואיבה, היה נוצר מודוס ויוגנדי על בסיס של דו-קיום. לכל אחת משתי המדינות היה אז פחות שטח, אבל גם המלחמות וחיי רבבות צעירי רים משני העמים ייתכן והיו נחסכים.

נספח מספר 1

הודעת המזכיר הכללי של הליגה הערבית, בית, עשרה ביולי 1948.
הוועדה המדינית של הליגה הערבית דנה בתכנית להקמת מנהל אזרחי בפלסטין. בעקבות התייעצויות עם הארגונים הפלסטיניים ובהסכמתם, אישרה הוועדה כדלקמן:

א. מינהל אזרחי זמני יוקם בפלסטין. תפקיד המינהל יהיה לנהל את העניינים האזרחיים הציבוריים ולספק את השירותים הדרושים, אך לא לטפל בעניינים בעלי חשיבות מדינית.

ב. המערכת המינהלית תהיה כפופה למועצה, שתהיה מורכבת מנשיא ותשעה חברים, שכל אחד מהם יפקח וינהל אחד מהאגפים האזרחיים הבאים:

1) נשיאות המועצה והמזכירות המינהלית הכללית. אגף זה ימלא את התפקידים שקודם מולאו על-ידי המזכיר הכללי של ממשלת המנדט, ויפקח על כל הממונים באזורים, בערים ובמחוזות.

2) משפטים. אגף זה יפקח על משרד התובע הכללי ועל בתי המשפט האזרחיים בערים ובמחוזות.

3) שירותי בריאות. פיקוח על בתי-חולים, עזרה ראשונה, שירותי בריאות ציבוריים, הסגר וכו'.

4) עניינים סוציאליים. פיקוח על ענייני פליטים, מקרי סעד, פועלים, חינוך וכו'.

5) תחבורה. אגף זה יכלול דרכים ציבוריות, תחבורה, וכן טלגרף, דואר וטלפון.

6) אוצר. כולל כל הקשור בענייני נים הכספיים ומחלקות מס הכנסה, מסים מוניציפאליים וחקלאיים, מכס ומשרד ביקורת החשבונות הציבוריים.

7) כלכלה לאומית. אגף זה יכלול אספקה, ייבוא וייצוא וכן שתי מחלקות, מסחר ותעשייה.

8) ענייני חקלאות. כל הנוגע לחקלאות וכן יעור, שירותים וטרנינגים, דיג וכו'.

9) ביטחון ציבורי פנימי. אגף זה יפקח על כל הקשור למשטרה, קיום הביטחון, משטרה עירונית ומשטרת עזר, בתי סוהר ומיליציה לאומית.

10) הסברה. אגף זה יפקח על נושאי התעמולה, פרסומים, הדרכה לאומית, עיתונים, דברי דפוס ושידורים.

ג. סמכות המועצה המינהלית האזרחית תקיף את האזורים הכבושים כעת על-ידי הצבאות הערביים, או אשר ייכבשו – עד שכל פלסטין ייכלל במסגרת סמכות זו.

ד. "מועצת המנהלים" תמנה את הפקידים שיירשו מבין הפקידים

הערביים ששירותם הופסק עם סיום המנדט הבריטי בפלסטין. כל האגפים הנ"ל – ביחד עם השירותים הסוציאליים והאחרים – ינהלו בהתאם לכללים ולחוקים שהיו בתוקף בעת סיום המנדט הבריטי, להוציא את אלה העומדים בסתירה לאינטרסים ערביים ציבוריים.

ו. לאחר מינוי חבריה, תתאסף המועצה לפי הוראות נשיאה. בישיבתה היא תחליט על מקום מושבה של המועצה האזרחית, על התקנות הפנימיות של המועצה ועל הכללים שיחולו על ניהול ענייניה.

ז. כל השירותים של האגפים האזרחיים הנ"ל ינהלו בהתאם לאינטרסים של כל התושבים ושל צבאות הכיבוש הערביים.

ח. מועצת הליגה הערבית והממשלת לות של הארצות הערביות בעלות העניין יגדירו את סמכות ויות המועצה וחבריה – ביחד עם הגדרת סמכויות המושלים הצבאיים אשר ימונו על-ידי צבאות הכיבוש הערביים באזור רים השונים.

ט. המועצה המינהלית האזרחית תונחה על ידי ההחלטות וההוראות של מועצת הליגה הערבית ושל הוועדה המדינית.

י. במקרה שאחד מחברי המועצה יתפטר, ימות, או שלא יוסף לכהן במשרתו מכל סיבה שהיא, תמנה המועצה אדם אחר במקומו, באישור מועצת הליגה, או הוועדה המדינית שלה.

יא. מועצת הליגה הערבית תקבל החלטה בקשר להרכבת מנגנון אזרחי ומינוי עובדיו. כל תושבי פלסטין יידרשו לסייע לו במילוי תפקידיו.

י"ב. בישיבתה הראשונה שתתקיים בפלסטין, תכין המועצה את תקציבה תוך הקפדה על חיסכון מרבי. גם השירותים השונים ינהלו עם מספר קטן ביותר של פקידים. פעילות מועצה זו ומחלקותיה השונות, תורחב, בהתאם להתרחבות מקורות המימון שלה.

י"ג. הואיל ומנגנון מינהלי זה אינו יכול לפעול להבטיח לעצמו את הקרן הדרושה, במיוחד כדי לטפל בשירותי חברה, בריאות

המפוארת שלה, והחלטתן נחושה לשמור על עצמאותה ולהגן עליה. יהי האלהים עֲרֵנו”.

(תורגם מאנגלית לפי ח'ליל V, ע' 579)

לקריאה נוספת

חסין אבו אל-נמל, קטאע ע'זה, 1947 – 1948, התפתחויות כלכליות, מדיניות, חברתיות וצב-איות (ביירות: מרכז המחקרים של אש"ף, 1979).
י' אמיתי, "מדינות ערב ומלחמות ארץ-ישראל – 1945 – 1948", עיונים בחקר המזרח התיכון (חיפה: אוניברסיטת חיפה).

מיכאל אסף, תולדות התעוררות הערבים בארץ-ישראל ובריחתם (ת"א, 1970).
מיכאל אסף, היחסים בין ערבים ויהודים בארץ-ישראל – 1860 – 1948 (ת"א, 1970).
יהודה באואר, דיפלומטיה ומחתרת במדינות הציוניות 1939 – 1945 (ירושלים, 1966).

F. Bernadotte, *To Jerusalem* (London, 1951).
אשר גורן, הליגה הערבית (ת"א, תש"ד).
Ronny E. Gabbay, *A Political Study of the Arab-Jewish Conflict, The Arab Refugee Problem*, (Geneve, Paris, 1959).

טח אל-האשמי, זיכרונות (ביירות, 1978).
מוחמד אמין אל-חוסייני, חקאק ען קרית פלסטין (קאהיר, 1957).
אחמד פאג' טאיע, צפחאת מטויה ען פלסטין. אהרן כהן, ישראל והעולם הערבי (מרחביה, 1964).

אחמד מועוד, צרחה אלא אלי-טמאא (ירוש-לים, ללא תאריך).
R.W. Macdonald, *The Arab League and Arab States* (USA, 1965).

יוסף נבו, "מדיניותו הפלסטינית של המלך עבר-אללה – 1945 – 1948" (דיסרטציה לתואר מ"א, ירושלים, 1971).
יוסף נבו, עבדאללה וערביי ארץ-ישראל (ת"א, 1975).

כריסטופר סייקס, מבבלפור עד בוויין (ת"א, 1966).
Anne Sinai and Allan Pollack, *Jordan: Past and Present, The Hashemite Kingdom of Jordan and the West Bank* (New York, 1977).

מאיר פעיל, "הפקעת הריבונות המדינית על פלסטין מידי הפלשתינאים ע"י ממשלות ערב בתקופת מלחמת העצמאות", הציונות, מאסף לתולדות התנועה הציונית (ת"א, 1974), עמ' 439 – 489.

ג'ון ודיר קמחי, משני עברי הגבעה (ת"א, 1973).
עזריאל קרליבך (עורך), ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית לא"י (ת"א, 1946).
זאב שרף, שלושה ימים (ת"א, 1959).
עבדאללה אל-תל, זיכרונות (תרגום: יהושע חלמיש) (ת"א, 1964).

ושירותים אחרים, ועד שמחל-קות הכספים יאורגנו ויחלו בגביית המסים השונים – מועצת הליגה או הוועדה המדי-נית שלה יחליטו להעניק למנגנון מינהלי זה הלוואה, מקדמה או מענק; זאת בתנאי שהסכום שיידרש יוכן כאשר המועצה המינהלית תתחיל את עבודתה וכאשר התקציב למחצית השנה הראשונה יוגש.

הרכב המועצה המינהלית יהיה כדלהלן:

(1) נשיאות המועצה ועניינים אזרחיים כלליים: אחמד חילמי פאשא.
(2) ביטחון ציבורי פנימי: ג'מאל אל-חוסייני.

(3) עניינים סוציאליים: עוני עבד אל-האדי.

(4) שירותי בריאות: ד"ר חוסייין פכר אל-האדי.

(5) תחבורה: סולימאן טוקאן.
(6) משפטים: עלי חסנא.

(7) כלכלה לאומית: רג'אי אל-חוסייני.
(8) תעמולה: יוסף צהיון.

(9) חקלאות: אמין עקל.
במוסרה הודעה על כך, מקווה

הוועדה המדינית שהדבר יבשר תקופה [חדשה] שבה הפלסטינים יוכלו לנהל בעצמם את ענייניהם ולהעניק צביון לעצמאותם.

(תרגום מאנגלית, ח'ליל II, עמ' 566 – 568)

נספח מספר 2

"בהתבסס על הזכות הטבעית וההיסטורי-רית של העם הערבי הפלסטיני לחירות ולעצמאות – זכות שלמענה שפכו בני עם זה את דמם הטהור בהילחמם נגד האימפריאליזם אשר יחד עם הציונות גמרו אומר לפגוע בזכות הזאת – אנו חברי המועצה הלאומית הפלסטינית, שהתכנסה בעזה, מכריזים היום – אחד באוקטובר 1948 – על עצמאותה המלאה של כל פלסטין. גבולותיה בצפון – סוריה ולבנון, במזרח – סוריה ועבר-הירדן, במערב – היס-התיכון, ובדרום – מצרים. אנו מכריזים על הקמת מדינה חופשית, דמוקרטית וריבונית, שבה ייהנו התושבים ממלוא החירויות והזכויות. מדינה זו תצמד ביחד עם המדינות הערביות האחרות ברוח של אחווה, כדי לבנות את תהילת הערבים וכדי לשרת את התרבות האנושית. את ההשראה לכך הן ישאבו מרוח האומה וההיסטוריה